

lijk zei dat de bewakers 'adequaat' hadden gehandeld (HR 16 juni 2009, *NJ*2009/379, m.nt. E.J. Dommering).

3. Een belangrijke scheidslijn in dit soort zaken is of de morele kwaliteit van een *daad van beleid* of de morele kwaliteit van een *persoon* wordt aangevallen, zie bijvoorbeeld de zaak *Savva Teventyev/Rusland*, EHRM 28 augustus 2018, appl. 10692/09. Het betrof een blog met zeer negatieve WOII connotaties over het optreden van de politie in een gegeven zaak. Het Hof achtte beslissend dat niet individuele politiemannen, maar het instituut van de Russische politie en de wijze waarop dit opereerde werd aangevallen.

4. Het betrof in deze zaak een onderneming maar die kunnen ook 'public figures' zijn. Het EHRM heeft dit aanvaard in de zaak *Steel & Morris*, EHRM 15 februari 2005, appl. 68416/01, *NJ*2006/39, maar ook voor kleinere ondernemingen als er grote algemene belangen aan de orde zijn (de zaak *Timpul-Infomagazin en Anghel tegen Moldavië*, EHRM 27 november 2007, appl. 42864/05). In de processtukken is wel over deze twee uitspraken gediscussieerd, maar de Hoge Raad gaat er niet expliciet op in.

5. Het arrest is een voorbeeld van wat bekend is geworden als 'de driestappentest'. De Hoge Raad geeft daarvan in overweging 3.4., tweede alinea, een algemene omschrijving die neerkomt op een integrale test. De aandachtspunten bij die test zijn: de bewoordingen van de uitspraak, de context waarin ze is gedaan, de vraag of het gaat om een bijdrage aan het publieke debat, en of ze niet *omnodig* grievend is. De Hoge Raad geeft daar in deze zaak toepassing aan door in het bijzonder in aanmerking te nemen dat het hof over die context heeft vastgesteld dat het bouwbedrijf in opdracht van de overheid na openbare aanbesteding ter uitvoering van – bekritiseerd – overheidsbeleid inzake het uitzetten van vluchtelingen een gesloten gezinsvoorziening in Detentiecentrum Zeist heeft gebouwd, dat de aanleiding vormde voor de uitspraken waarmee verdachte beoogde te protesteren tegen dat overheidsbeleid en aldus deelnam aan een publiek debat daarover. De 'context' test slaat dus zowel op de mate van feitelijke grondslag voor het waardeoordeel (in dit geval: de bouw van de gesloten gezinsvoorziening) als het publieke debat (het uitzettingsbeleid van de overheid). Aan gebruik van woorden 'deportaties' en 'Kamp Zeist' heeft het hof daarom ten onrechte de conclusie verbonden dat die smaadt opleveren omdat in het licht van artikel 10 EVRM in het kader van een dergelijk (heftig) debat de bewoordingen waarin het wordt gevoerd een zekere mate van overdrijving en provocatie mogen bevatten. Klaarblijkelijk acht de Hoge Raad het feit dat de onderneming door de bouw van het centrum onderdeel was geworden van een publiek debat over de uitzetting van vluchtelingen voldoende om de ruime regels van het publiek debat op haar toe te passen.

E.J. Dommering

NJ 2019/349

HOGE RAAD (STRAFKAMER)

2 juli 2019, nr. 17/02995

(Mrs. W.A.M. van Schendel, Y. Buruma, M.J. Borgers, J.C.A.M. Claassens, M.T. Boerlage; A-G mr. B.F. Keulen)
m.nt. E.J. Dommering

Art. 10 EVRM; art. 131 Sr

RvdW 2019/822

NJB 2019/1671

ECLI:NL:HR:2019:1069

ECLI:NL:PHR:2019:723

Het hof kon oordelen dat met de door verdachte opgeplakte poster werd opgeruid tot 'gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag' en dat veroordeling niet in strijd is met vrijheid van meningsuiting.

1. *Van opruien tot 'gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag' in de zin van art. 131 Sr is niet slechts sprake indien uitspraken zijn gericht op 'het op onrechtmatige wijze omver willen werpen van de Nederlandse regering'.*

2. *De door verdachte aangeplakte poster refereert aan rellen in de zomer van 2015 na de dood van een arrestant, waarbij in een volgens de poster 'opstand tegen de politie' vernielingen en mishandelingen zijn gepleegd, en spoort aan tot herhaling van deze gewelddadige rellen, waarbij de lezer wordt geadviseerd anoniem te blijven door het dragen van gezichtsbedekking 'bij de volgende opstand of als je op pad gaat om de politie en de staat aan te vallen'. Het hof kon oordelen dat de tekst van de poster aanspoort tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag en dat het in art. 10 EVRM gegarandeerde recht op vrijheid van meningsuiting niet aan de veroordeling van verdachte tot een taakstraf van 50 uren in de weg staat.*

Arrest op het beroep in cassatie tegen een arrest van het Gerechtshof Den Haag van 25 april 2017, nummer 22/002906-16, in de strafzaak tegen [verdachte], adv.: mr. W.H. Jebbink, te Amsterdam.

Cassatiemiddel:

Middel zie 4.1; (*red.*).

Conclusie A-G mr. B.F. Keulen:

1. De verdachte is bij arrest van 25 april 2017 door het gerechtshof Den Haag wegens 'medeplegen van het in het openbaar, bij geschrift en/of bij afbeelding opruien tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag' veroordeeld tot een taakstraf voor de duur van 50 uren, subsidiair 25 dagen hechtenis, met aftrek als bedoeld in art. 27 Sr.

2. Er bestaat samenhang met de zaak 17/02140. In deze zaak zal ik vandaag eveneens concluderen.

3. Het cassatieberoep is ingesteld namens de verdachte. Mr. W.H. Jebbink, advocaat te Amsterdam, heeft één middel van cassatie voorgesteld.

4. Het *middel* bevat vier deklachten van verschillende aard. Alvorens deze klachten te bespreken geef ik eerst de bewezenverklaring, de bewijsmiddelen, een deel van hetgeen de raadvrouw heeft aangevoerd en een bewijsoverweging weer.

5. Ten laste van de verdachte heeft het hof in het bestreden arrest bewezen verklaard dat:

“hij op 24 april 2016 te 's-Gravenhage, tezamen en in vereniging met een ander in het openbaar bij geschrift en bij afbeelding tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag heeft opgeruid, door op de Gerard Doustraat en in de Schilderswijk, (telkens) posters te plakken met daarop onder meer de volgende teksten:

- 'weg met de politie en de staat', 'leve de opstand' en

- 'Dan is de enige optie om keihard in opstand te komen'. en 'In de zomer van 2015 woedde er een opstand in de Schilderswijk'. en 'Laat deze zomer een hete zomer worden!' en

- 'Het is belangrijk om tijdens acties anonimiteit te blijven om het de politie niet te makkelijk te maken'. en

- 'Doe er je voordeel bij de volgende opstand of als je op pad gaat om de politie en de staat aan te vallen!'.”

6. Deze bewezenverklaring steunt op de in de aanvulling op het verkort arrest van 29 november 2017 opgenomen bewijsmiddelen (met weglating van verwijzingen):

“1.

Een *proces-verbaal van verhoor getuige* d.d. 25 april 2016 van de politie Den Haag (...). Dit proces-verbaal houdt onder meer in – zakelijk weergegeven – (...):

als de op 25 april 2016 afgelegde verklaring van [getuige]:

Op zondag 24 april 2016 zag ik ter hoogte van de verkeerslichten bij de Hobbemastraat te 's-Gravenhage twee mensen iets plakken op de paal van de verkeerslichten. Ik zag dat het een witte poster betrof met een zwarte tekst er op. De personen kan ik als volgt omschrijven:

Allebei zijn ongeveer 1.75 meter lang.

Man 2:

- Zwarte jas met capuchon

- Zwarte rugtas

- Gele jumbotas

- Deze man was iets korter dan man 1

Toen wij de auto gingen parkeren zag ik dat deze twee personen in de van Mierisstraat weer posters gingen plakken. Toen ik dit zag, belde ik gelijk de politie.

2. Een *proces-verbaal van aanhouding* d.d. 25 april 2016 van de politie Den Haag (...). Dit

proces-verbaal houdt onder meer in – zakelijk weergegeven – (...):

als relaas van de opsporingsambtenaren [verbalisant 1] en [verbalisant 2], beiden hoofdagent van politie Eenheid Den Haag:

Op zondag 24 april 2016 reden wij, verbalisanten, over de van Mierisstraat in Den Haag en zagen toen wij ter hoogte van de Hendrick Goltziusstraat reden, een persoon lopen die voldeed aan het NN2 signalement. Ik zag in mijn rechter ooghoek een tweede persoon lopen. Ik zag dat deze persoon van achter een muurtje vandaan kwam en een aantal meters voor mij liep. Ik zag dat deze persoon voldeed aan het genoemde NN1 signalement, namelijk o.m. een donkere jas en een donkere rugzak. Ik keek in de richting waar deze persoon vandaan kwam. Ik zag dat er een geel tasje van het merk Jumbo op de grond lag. Ik zag dat er in dit tasje een fles zat van het merk Coca Cola. Ik zag dat deze verdachte de donkere rugzak droeg. Ik zag dat er op zijn donkere jas aan de voorzijde heel veel natte witte vlekken waren. Ik herkende deze vlekken als lijm. Ik rook een sterke lijmlucht. De verdachte bleek mij later te zijn genaamd: [verdachte], geboren op [geboortedatum] 1995 te [geboorteplaats].

Wij verbalisanten zagen dat er in de donkere rugtas een grote fles lag van het merk Coca Cola. Wij zagen dat er in deze fles een witte substantie zat. Wij herkenden deze substantie als lijm. Wij roken een sterke lijmlucht uit de rugtas komen. Wij keken in het Jumbo tasje, welke nog steeds op dezelfde plek lag. Wij zagen dat er in dit gele tasje ook een Coca Cola fles met dezelfde witte substantie zat. Wij roken een sterke lijmlucht afkomstig uit deze fles. Wij zagen dat er naast deze fles, nog een kwast lag. Wij herkenden deze kwast als lijmkwast. Wij zagen dat de lijm op deze kwast nog nat was.

Ik, verbalisant [verbalisant 1], vroeg [verdachte] van wie het gele tasje met de Coca Cola fles was. Ik hoorde hem zeggen dat het tasje van hem was. Ik vroeg wat hij met de lijm en de kwast aan het doen was. Ik hoorde hem zeggen dat hij op een vriend aan het wachten was.

Wij, verbalisanten hoorden via de portofoon dat er op meerdere locaties in de omgeving van onze locatie zojuist posters op muren waren aangebracht. Wij hoorden dat de lijm op deze posters nog nat was.

3. Een *proces-verbaal van bevindingen* d.d. 25 april 2016 van de politie Den Haag (...). Dit proces-verbaal houdt onder meer in – zakelijk weergegeven – (...):

als relaas van de opsporingsambtenaar [verbalisant 3], brigadier van politie Eenheid Den Haag: Op 24 april 2016 werd ik op de Gerard Doustraat aangesproken door de meldster welke mij vertelde gezien te hebben dat de beide mannen op diverse locaties pamfletten aan het plakken waren. Ik hoorde en zag dat de meldster mij wees

op een pamflet welke was geplakt op een aldaar aanwezig elektriciteitshuisje. Ik zag dat op dit pamflet als kop stond: 'weg met de politie en de staat, leve de opstand' (...).

In de zomer van 2015 is er in de Schilderswijk te 's-Gravenhage een periode geweest waarin er op meerdere data en locaties rellen zijn uitgebroken waarbij vernielingen, diefstallen, plunderingen en mishandelingen zijn gepleegd. Ik zag in de tekst van het pamflet dat er werd verwezen naar deze periode waarbij er werd opgeroepen dit niet te vergeten. Er werd in de tekst verwezen naar de moord op Mitch Henriquez welke de zoveelste racistische politiemoord werd genoemd. Er werd in de tekst opgeroepen: 'laat het een hete zomer worden'.

Tevens werd er op het pamflet een oproep gedaan om gezichtsbedekking te dragen tijdens de opstand. Er werd hierbij uitleg gegeven hoe de gezichtsbedekking gedragen kan worden als men op pad gaat om de politie en de staat aan te vallen. Ik zag dat er op meerdere plekken in de wijk, te weten de Gerard Doustraat, de Hobbemastraat en de van Mierisstraat, deze pamfletten waren geplakt.

4. Een *geschrift*, zijnde een pamflet, als bijlage opgenomen bij het proces-verbaal van bevindingen zoals opgenomen onder bewijsmiddel 3. (...), inhoudende: (zie *figuur volgende pagina*)

5. Een *proces-verbaal van bevindingen* d.d. 13 juni 2016 van de politie Den Haag (...). Dit proces-verbaal houdt onder meer in – zakelijk weergegeven –

als relaas van de opsporingsambtenaar [*verbalisant 2*], hoofdagent van politie Eenheid Den Haag:

Op 24 april 2016 bevond ik mij op de Hendrick Goltziusstraat te 's-Gravenhage. Alhier hield ik de verdachte [verdachte] aan, die zich daarvoor schuil hield achter een muurtje. Ik hoorde van een collega dat in de directe omgeving van de Hendrick Goltziusstraat en de Jan van Goijenstraat recentelijk opgeplakte posters hingen. Ik hoorde van deze collega dat deze posters waren opgeplakt met behangerslijm en nog nat waren. Ik hoorde van de collega dat er opruiende teksten op de posters vermeld stonden. Ik hoorde dat de posters hingen in de omgeving van het Teniersplantsoen en de Jan van Goijenstraat. Deze locaties zijn in de nabije omgeving van de Hendrick Goltziusstraat te 's-Gravenhage. Ik zag dat op de kleding van verdachte [verdachte] natte behangerslijm vlekken zaten. Ik rook dat er een lijmlucht bij hem vandaan kwam. Ik zag dat er naast hem een tweetal tassen stonden met hierin behangerslijm attributen. Ik hoorde dat verdachte [verdachte] verklaarde dat dit zijn goederen waren."

7. Uit het proces-verbaal van de terechtzitting in hoger beroep van 11 april 2017 blijkt dat de raadsvrouw aldaar het woord heeft gevoerd overeen-

komstig haar overgelegde en in het procesdossier gevoegde pleitnotities. Deze houden, voor zover voor de beoordeling van het middel van belang, het volgende in:

"*Strafbare meningsuiting?*

7. De tekst van de poster die zich in het dossier bevindt valt onder de *bescherming van art. 10 EVRM*, terwijl artikel 17 EVRM daaraan niet in de weg staat. Er is met de in de tfl genoemde teksten niet tot enig strafbaar feit noch tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag opgeruid. De term 'openbaar gezag' is overigens weinig concreet. De artt. 131 en 132 Sr moeten worden beschouwd als, in het kader van het EVRM toegestane, wettelijke inperking van de vrijheid van meningsuiting die in een democratische samenleving noodzakelijk is. Uit de Europese jurisprudentie moet worden afgeleid dat 'noodzakelijk' inhoudt: een dringende maatschappelijke noodzaak ('*pressing social need*') waarbij aan de lidstaten een zekere vrijheid toekomt bij de waardering van die noodzaak. Bij die waardering moet een afweging worden gemaakt tussen het fundamentele belang van de vrijheid van meningsuiting (het individuele grondrecht) en het fundamentele belang van bescherming van de democratische (rechts-)staat (het algemene fundamentele maatschappelijke belang)(...). Een aanvaardbare beperking van de vrijheid van meningsuiting dient in ieder geval te voldoen aan eisen van proportionaliteit. Tegen deze achtergrond is de vraag in hoeverre de overheid gerechtigd is een inbreuk te maken op het grondrecht niet in algemene zin te beantwoorden (...), maar zullen, naast de letterlijke betekenis van de uitlating of boodschap, de omstandigheden van het geval uitsluitend moeten geven.

8. Voor zover er al wettig en overtuigend bewijs is ter zake van het aan [verdachte] ten laste gelegd feit, dient de vrijheid van meningsuiting te prevaleren en staat deze in de weg aan een strafrechtelijke veroordeling.

Maatschappelijk debat in de jurisprudentie van het Europese Hof van de Rechten van de Mens (EHRM).

Voor het wegen van het belang van de uitlatingen in het maatschappelijk debat dient te worden gekeken naar de jurisprudentie van het Europese Hof over art. 10 van het EVRM, het recht op vrijheid van meningsuiting. Het EHRM lijkt vanaf 2008 weliswaar een nieuwe weg te zijn ingeslagen waarbij het belang van verdraagzaamheid in de samenleving een rechtvaardiging kan zijn om het publieke debat te beperken. Maar het Europese Hof benadrukt ook elke keer uitdrukkelijk het belang van een open en publiek debat waarin uitlatingen mogen beledigen, choqueren en verontrusten. Een belangrijk argument is dat strafrecht ultimum remedium dient te zijn. Het is beter dat groepen zich verweren via het publieke debat dan via het strafrecht. Zie

Anarchistische Muurkrant

WEG MET DE POLITIE EN DE STAAT

LEVE DE OPSTAND

OVER DE OPSTAND IN DE SCHILDERSWIJK

In de zomer van 2015 woedde er een opstand in de Haagse Schilderswijk. Een opstand tegen de dagelijkse onderdrukking en het racisme van de politie. Tegen de verstikkende realiteit van uitbuiting of werkloosheid. Een opstand van mensen die braken met de normaliteit van staatsrepressie: de rollen werden omgedraaid en de politie werd de straten uitgejaagd. De moord op Mitch Henriquez, de zoveelste racistische politiemoord, was de vonk die de opstand deed opvlammen. Laten wij niet vergeten, laten wij niet ver-

ven!

Door politici, de media, moskeeën en allerlei buurtclubjes werd de opstand weggezet als een ordinaire rel. Als een criminele daad waarvan de daders hard gestraft moesten worden. Maar geloof niet hen, de organisaties die van subsidie van de staat overleven, zij die hun eigen agenda willen voeren over de ruggen van de onderdrukten, zij die de onderdrukten uitverkopen om met de machthebbers om te tafel te kunnen zitten. Dat mensen in wijken als de Schilderswijk worden onderdrukt is wel duidelijk. Niet aangenomen vanwege je naam of uitgebuit voor een hongerloontje terwijl de bazen, grote bedrijven, politici en banken zich verrijken.

Het is de in de staat geïntegreerde racistische zondebokpolitiek die mensen van kleur de schuld geeft van armoede, huisvestingsproblemen en bezuinigingen, enkel om mensen tegen elkaar uit te spelen. Maar **chtelingen**, Marokkanen en Surinamers zijn niet de oorzaak van deze problemen. Het probleem zijn de politici en de staat die alleen de belangen behartigen van de bazen en grote bedrijven, en het is de moordende politie die dat alles, kosten wat het kost, beschermt.

De opstand in de zomer van 2015 was geen ordinaire rel. Het was een legitieme opstand tegen alles wat ons onderdrukt. Het was een opstand tegen de politie die ons op straat terroriseert. Tegen de controlewaanzin van cameratoezicht, ID controles en het zogenaamde 'zero-tolerance beleid' die we alleen in arme wijken zien. Het was een opstand van een **gemeenschap die zich niet langer door politieke spelletjes laat verdelen**. Jaren lang is er gepraat en gevraagd om verandering maar niemand wilde luisteren. Dan is de enige optie om keihard in opstand te komen. Voor onze waardigheid, voor ons bestaan.

Zij die in opstand kwamen en weigerden te bulgen voor onderdrukking en repressie zijn de mensen die hun waardigheid niet zijn verloren. Het zijn juist die mensen die hoop bieden op een andere, een betere toekomst! Laat deze zomer een hete zomer worden!

Weg met de politie en de staat! Leve de opstand! Leve de anarchie!

DRAAG GEZICHTSBEDEKKING

Veel mensen zijn tijdens de opstand in de Schilderswijk gearresteerd door de politie of later thuis van hun bed geïcht en de gevangenis in gegooid. Ook publiceerde de politie foto's in de media van mensen die zij zochten. Het is belangrijk om tijdens acties en opstanden anonimiteit te blijven om het de politie niet te makkelijk te maken.

Draag daarom altijd gezichtsbedekking zoals een bivakmuts of een sjaal en capuchon. Hier onder vind je een beschrijving hoe je in zes stappen van je t-shirt een bivakmuts kan maken. Doe er je voordeel mee bij de volgende opstand of als je op pad gaat om de politie en de staat aan te vallen!

ook voormalig minister van V & J Ivo Opstelten in de brief van 8 maart 2012 die als bijlage aan de pleitnota is gehecht.

Het is vaste jurisprudentie van het Europese Hof dat uitspraken die bijdragen aan een publiek debat in beginsel niet verboden mogen zijn, vanwege de vrijheid van meningsuiting. Het is toe-

gestaan dat uitlatingen in het publieke debat, naar de terminologie van het EVRM, *offend shock or disturb* (zie ondermeer EHRM 8 juli 1999, Baskaya, NJ 2001/62, r.o. 61). Het recht op vrije meningsuiting mag uitsluitend worden beperkt indien die beperking noodzakelijk is in een democratisch samenleving. Dit komt er volgens vaste jurisprudentie van het Europese Hof op neer dat de beperking moet zijn ingegeven door een *pressing social need*, dat deze *relevant and sufficient* en *proportionate to the legitimate aims persuaded* moet zijn. Het Europese Hof maakt bij de vaststelling of een uiting in het openbaar debat geoorloofd is onderscheid tussen de feitelijke oordelen en waardeoordelen (EHRM 22 oktober 2007, Lindon/Frankrijk, NJ 2008/443, r.o. 46). Van waardeoordelen mag niet worden geëist dat ze worden bewezen (EHRM 8 juli 1986, Lingens/Oostenrijk, r.o. 46). Wel moet er een voldoende feitelijke basis zijn voor waardeoordelen. Een feitelijke basis mag niet ontbreken anders is het waardeoordeel excessief (EHRM 11 maart 2003, Lesnik/Slowakije, Reports 2003-IV).

9. Tenlastelegging

'Weg met de politie en de staat, leve de opstand'. – zijn beide teksten die geen opruiing opleveren.

'Dan is de enige optie om keihard in opstand te komen', evenmin;

'In de zomer van 2015 woedde er een opstand in de Schilderswijk' is niet meer dan een feitelijke vaststelling.

'Laat deze zomer een hete zomer worden' is een wens die velen van ons koesteren. In acties vaak in minder letterlijke betekenis gebruikt: Slogan van de FNV. In eerste aanleg is ook de column van de deken van de Haagse Orde van Advocaten mr D. de Knijff genoemd: *'Ik voorspel een hete herfst'* waarmee hij advocaten aanspoorde actie te voeren tegen de veel te vergaande plannen van het kabinet om (...) nog meer te bezuinigen op de gefinancierde rechtsbijstand.

'Het is belangrijk om tijdens acties anoniem te blijven om het de politie niet makkelijk te maken' levert evenmin een opruiende tekst op. Het is een advies, een niet ongeoorloofd advies. Het levert geen opruiing op.

'Doe er je voordeel bij de volgende opstand of als je op pad gaat om de politie en de staat te vallen'. Het aanvallen van de politie en de staat? Niet bedoeld is aanvallen in letterlijke, fysieke zin. In een debat iemand aanvallen, een instituut aanvallen, het gezag aanvallen: het betreft hier termen die door actievoerders overdachtelijk plegen te worden gebezigd. Het betreft geen aansporingen tot geweld of enig ander strafbaar feit tegen individuele personen of groepen.

De teksten op de in het dossier bedoelde poster en de in de tll neergelegde delen daaruit kunnen noch op zichzelf noch in hun context gezien worden gekwalificeerd als opruiing in de zin van art. 131 Sr.

Het recht op vrijheid van meningsuiting is een van de belangrijkste verworvenheden in onze samenleving het geeft iedereen in beginsel het recht om in vrijheid uiting te geven aan zijn of haar – al dan niet politieke opvattingen. Voorop staat dat het debat – ook in de Schilderswijk – op het scherpst van de snede gevoerd moet kunnen worden. Het brengt mee dat door de autoriteiten beperkingen daarop met de grootst mogelijke terughoudendheid moeten worden toegepast.

(In jp bedreigende en opruiende bewoordingen tegen de persoon van de toenmalige minister-president Balkenende. Zie ook HR in '[A]' (HR 16 juni 2009 LJN BG 7750) Hof Den Haag Tamil Tijgers ECLI:NL:DHGHA:2015:1082 30-4-2015 geen sprake van opruiing).

10. Het boek 'Met emmer en kwast Veertig jaar Nederlandse actieaffiches 1965-2005' van Eric Duivenvoorden toont 750 affiches door de jaren heen van de nieuwe sociale bewegingen en aanverwante groeperingen. Van Provo tot en met de antiglobaliseringsbeweging. Het zijn posters van bewegingen die zich aan de controle van geïnstitutionaliseerde organisaties onttrokken. Vgl. de poster in dit boek met de tekst 'Stomp niet af, Stomp terug!' van de VDDM (Vereniging van Dienstplichtige Militairen). De tekst moet niet letterlijk worden genomen. Of de tekst op een poster tegen de monarchie 'Een zwarte dag voor de monarchie. Draag je steentje bij', met afbeelding van een actievoerder die een baksteen in de hand houdt. De teksten zijn overdrachtelijk bedoeld. Posters en affiches spelen nog steeds een belangrijke rol bij het bereiken van de doelgroep. Het gaat vaak om provocerende en soms ook kwetsende affiches, doelbewust gemaakt om een boodschap bij een groot publiek onder de aandacht te brengen.

Op grond van het voorgaande is van een strafbaar feit gepleegd door [verdachte] op 24 april 2016 geen sprake.

Conclusie 3: Verdachte is in eerste aanleg terecht vrijgesproken. Uw Hof wordt verzocht de uitspraak van de PR, evt. met aanvulling of wijziging van gronden, te bevestigen."

8. Ter terechtzitting heeft de raadvrouw daar in dupliek nog het volgende aan toegevoegd:

"Ik betwist dat de poster oproept tot herhaling van rellen in de Schilderswijk in de zomer van 2015. Die interpretatie doet geen recht aan waar de poster toe oproept. In de zomer van 2015 zijn er ook demonstraties geweest."

9. Het hof heeft het verweer in het bestreden arrest als volgt verwoord en verworpen (met weglating van een verwijzing):

"Opruiing

De verdediging heeft betwist dat de ten laste gelegde teksten uit de posters opruiend zijn. De term 'aanvallen' is niet letterlijk bedoeld en betreft geen aansporing tot geweld. Het debat

moet – ook in de Schilderswijk – op het scherp van de snede gevoerd kunnen worden.

Het hof stelt voorop dat de ten laste gelegde uitingen in onderling verband en samenhang alsmede tezamen met de inhoud van de gehele poster dienen te worden gezien. Ook de verdediging heeft daarop gewezen (...). De tekst van de geplakte posters refereert aan de rellen die in de zomer van 2015 in de Schilderswijk hebben plaatsgevonden na de dood van Mitch Henriquez. Hierbij zijn vernielingen en mishandelingen gepleegd. Volgens de poster was dit een opstand tegen de politie. Tegen deze achtergrond acht het hof de oproep om – samengevat weergegeven – deze zomer keihard in opstand te komen tegen de politie en om ('anoniem') op pad te gaan om de politie aan te vallen opruiend. Deze spoort immers aan tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag. De stelling van de verdediging dat actievoerders de term 'aanvallen' in overdachtelijke zin gebruiken – die met de verwijzing naar de rellen in de Schilderswijk in 2015 reeds vraagtekens oproept – doet niet ter zake nu voor een strafbare opruiing niet is vereist dat komt vast te staan dat redelijkerwijs waarschijnlijk is te achten dat het strafbaar feit zal optreden. Voor zover de raadvrouw heeft bedoeld hiermee het opzet van verdachte te bewijzen, overweegt het hof dat verdachte – wederom gelet op de hiervoor beschreven rellen in 2015 – met zijn oproep om de politie aan te vallen willens en wetens de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat zijn uitlatingen derden – die ze letterlijk zouden kunnen nemen – zouden kunnen bewegen daartoe daadwerkelijk over te gaan."

10. Art. 131, eerste lid, Sr luidt:

"Hij die in het openbaar, mondeling of bij geschrift of afbeelding, tot enig strafbaar feit of tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag opruiet, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren of geldboete van de vierde categorie."

11. De eerste deelklacht van het middel houdt in dat het hof de grondslag van de tenlastelegging heeft verlaten doordat het een onjuiste uitleg heeft gegeven aan de daarin voorkomende term opruiing 'tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag'. Blijkens de toelichting voert de steller van het middel, met een beroep op de wetsgeschiedenis en een verwijzing naar de noot van Keijzer onder HR 3 juli 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW5178, NJ 2012/658, daartoe aan dat de voornoemde bestanddelen enkel zien op het 'op onrechtmatige wijze omver willen werpen van de Nederlandse regering', terwijl uit de vaststellingen van het hof niet zou kunnen worden afgeleid dat de bewezen verklaarde teksten daarop gericht waren. Sterker, uit de bewezenverklaarde passage 'het is belangrijk om tijdens acties (...) het de politie niet te makkelijk te maken' zou blijken dat 'de poster het gezag van de politie erkent', aldus de steller van het middel. Een en ander zou leiden tot

de slotsom dat het hof de grondslag van de tenlastelegging heeft verlaten.

12. In het op 1 september 1886 in werking getreden art. 131 Sr ontbrak het bestanddeel 'of tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag'.¹ Opruiing kon aanvankelijk enkel bestaan wanneer tot enig strafbaar feit werd opgeruid.² Bij Wet van 28 juli 1920, *Stb.* 619 (Wet houdende nadere voorzieningen tot bestrijding van revolutionaire woelingen) werd (onder meer) aan art. 131 Sr het voornoemde bestanddeel toegevoegd.³ Daaraan ging een levendig parlementair debat vooraf.

13. Het Ontwerp van Wet wilde dat de strafbaarstelling van opruiing als volgt kwam te luiden:

"Hij die, mondeling of bij geschrifte, in het openbaar tot eenig strafbaar feit, tot ongehoorzaamheid, hetzij aan een wettelijk voorschrift, hetzij aan een bevel of vordering, krachtens wettelijk voorschrift gedaan, of tot gewelddadig optreden tegen de openbare orde opruiet, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren of geldboete van ten hoogste drie honderd gulden."

13. In de Memorie van Toelichting werd over het wetsvoorstel in het algemeen en dit onderdeel in het bijzonder het volgende opgemerkt (met weglating van verwijzingen):⁴

"De Strafwet bevat geen voorziening ten aanzien van het voorbereiden van omwenteling, zoolang dit niet den vorm aanneemt van samenspanning tot het misdrijf, omschreven in artikel 94 van het Wetboek van Strafrecht. Dat aldus hier te lande binnen ruime grenzen de voorbereiding tot revolutie is toegelaten, kan niet worden ontkend en is in den jongsten tijd voldoende gebleken.

Wat hierbij allereerst de aandacht verdient, is, dat zelfs de voorbereiding van een bepaalden aanslag, ondernomen met het oogmerk om den grondwettigen regeeringsvorm of de orde van troonopvolging te vernietigen of op onwettige wijze te veranderen, hier te lande in het algemeen niet strafbaar is gesteld. Dit is als een leemte in de Strafwet te beschouwen. De voorbereiding van een concreten voorgenomen aanslag, als hierboven bedoeld, is naar het oordeel van den ondergeteekende evenzeer als misdrijf aan te merken als de bij artikel 96 van het Wetboek van Strafrecht bedoelde samenspanning, welke niet anders is dan een bijzondere vorm van voorbereiding.

1 Het artikel luidde destijds als volgt: 'Hij die in het openbaar, mondeling of bij geschrifte, tot eenig strafbaar feit opruiet, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.'

2 Daarbij werd en wordt geen onderscheid gemaakt tussen misdrijven en of overtredingen. Zie A.L.J. Janssens en A.J. Nieuwenhuis, *Uitingsdelicten*, Deventer: Kluwer 2011, derde druk, p. 279.

3 Zie daarover ook de conclusie voorafgaand aan HR 3 juli 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW5132, waarin A-G Machielse beschrijft dat het wetsvoorstel ertoe strekte de overheid de middelen in handen te geven om een communistische revolutie de kop in te drukken.

4 *Kamerstukken II 1919/1920*, nr. 428, nr. 3, p. 2-3.

(...)

Wat nu verder de gevaren van het voorbereiden, niet van eene concrete voorgenomen omwenteling, doch van revolutie in het algemeen, van omwenteling, betreft, moge de ondergetekende beginnen met op te merken, dat in eene democratie als de onze, waarin alle sociale en politieke hervormingen, *waarvoor in het volk eene meerderheid wordt gevonden*, langs wettigen weg kunnen worden tot stand gebracht, die gevaren nog betrekkelijk het minst groot zullen zijn. Immers, hier betekent het streven naar revolutie niets anders dan een streven van de *minderheid* om aan de meerderheid haar wil op te leggen.

Mag uit dien hoofde worden verwacht, dat in eene democratie de sterkteverhouding tusschen revolutionair streven en den daar door gewekten tegenstand niet *noodzakelijk* verontrustend behoeft te zijn, zoo moet daarbij toch een voorbehoud worden gemaakt voor het geval, dat de democratie niet aan zich zelf wordt overgelaten. Wanneer, gelijk thans hier te lande het geval is, buitenlandsche invloeden zich doen gelden, welke strekken om aan de revolutionaire propaganda niet onbelangrijken steun te verleenen, dan wordt het tijd, dat de wetgever ingrijpe, niet om propaganda voor ideeën te verbieden, doch om al te groote verstoringen van de natuurlijke sterkteverhouding tusschen aan revolutie bevorderlijke en daaraan vijandige krachten in het eigen staatsorganisme tegen te gaan.

(...)

Mitsdien schijnen voldoende termen aanwezig om tot bestrijding van revolutionaire woelingen nadere wettelijke voorzieningen te treffen, met name tot wering van de buitenlandsche invloeden, waarop hierboven werd bedoeld.

Met betrekking tot die bij artikel 4 van dit wetsontwerp nieuwvoorgestelde voorzieningen moge het volgende worden opgemerkt:

N.1 van het nieuw voorgestelde artikel 97a van het Wetboek van Strafrecht stelt strafbaar het in verstandhouding treden met een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam, met een der in dat nummer omschreven oogmerken.

(...)

Met betrekking tot de artikelen 5 en 6 van het wetsontwerp worde opgemerkt, dat zij strekken om in de artikelen 131 en 132 van het Wetboek van Strafrecht de wijzigingen aan te brengen, welke reeds door de voormalige Ministers van Justitie mrs. Cort van der Linden en Loeff, blijkens de onder hun ministerschap ingediende wetsontwerpen tot wijziging en aanvulling van het Wetboek van Strafrecht, noodig werden geoordeeld. De ervaring heeft geleerd, dat tot bescherming der orde in de samenleving het begrip van opruiing te beperkt is gesteld. Niet alleen de opruiing tot eenig strafbaar feit, maar ook die tot ongehoorzaamheid, hetzij aan een wettelijk voorschrift, hetzij aan een bevel of vordering, krachtens wettelijk voorschrift gedaan,

of tot gewelddadig optreden tegen de openbare orde, zijn als misdrijven tegen de openbare orde aan te merken en dienen als zoodanig te worden strafbaar gesteld."

15. In deze passage schetst minister Heemskerk vooral de context waarbinnen (onder meer) een nieuw artikel 97a Sr wordt voorgesteld 'tot bestrijding van revolutionaire woelingen'. Met betrekking tot de voorgestelde wijzigingen van de artikelen 131 en 132 Sr verwijst hij naar eerdere wetsvoorstellen van zijn voorgangers Cort van der Linden⁵ en Loeff.⁶ Bij welhaast gelijklopende voorstellen tot aanvulling van art. 131 Sr hadden deze beide ministers in overeenkomende memories van toelichting eerder op dit punt het volgende gesteld:

"Het artikel handelt alleen over opruiing tot een *strafbaar feit* en de wetgever wilde zelfs niet verder gaan, want de Memorie van Toelichting tot dit artikel zegt: '(...) Er bestaat geen rechtsgrond om straf te bedreigen tegen de opruiing tot een daad, die zelve strafeloos is'.

Bij de toelichting van art. 140 van het Wetboek van Strafrecht voor de Europeanen in Nederlandsch-Indië, dat in den hierbedoelden zin eene uitbreiding bevat van art. 131 van het Nederlandsche Strafwetboek, wordt dit laatste argument bestreden met de volgende opmerking: 'Genoemd bezwaar dat er geen rechtsgrond zoude bestaan om in de bedoelde gevallen straf te bedreigen, achten we dan ook in de algemeenheid minder juist. Waar het toch geldt de bestraffing van misdrijven tegen de 'openbare orde' begaan, kan het, ook uit een zuiver rechtskundig oogpunt bezien, geene bedenking hebben ook de opruiing tot ongehoorzaamheid aan wettelijke voorschriften of wettelijk verbindende ambtsbevelen tot een misdrijf te stempelen, zelfs dan als die ongehoorzaamheid op zich zelve niet strafbaar is gesteld, indien slechts gegronde vrees bestaat dat een dergelijke opruiing tot een ernstige verstoring der openbare orde zal leiden'.

En dit laatste is niet alleen in de Indische maar ook in de Nederlandsche maatschappij zeer wel mogelijk. De ervaring heeft ook hier te lande geleerd, dat tot bescherming der orde in de samenleving het begrip van opruiing te beperkt is gesteld. Tegenover de meest gevaarlijke opruiing, die strekt tot omverwerping der bestaande maatschappelijke rechtsorde, is het gezag thans niet zelden machteloos. Op allerlei wijze kan de algemeene rechtsveiligheid worden bedreigd en in gevaar gebracht door eene opruiing in alge-

5 Zie *Kamerstukken II 1900/1901*, 100, nrs. 4 en 5, art. 131 Sr, p. 32 en 43. Cort van der Lindens voorstel tot aanvulling van art. 131 Sr maakte destijds onderdeel uit van een voorstel tot herziening van het eerste, het tweede en het derde boek van het Wetboek van Strafrecht.

6 Zie *Kamerstukken II 1904/1905*, 80, nrs. 2 en 3, art. 131 Sr, p. 5 en 28/29. Ook het voorstel van Loeff behelsde een meer omvattende wijziging en aanvulling van het Wetboek van Strafrecht.

mene termen, zonder dat deze onder art. 131 valt.

Hierin ligt een afdoende rechtsgrond voor de voorgestelde uitbreiding van het artikel. Tot welk gewelddadig verzet in het openbaar ook wordt opgestookt en aangezet, het blijft straffeloos indien maar niet een bepaald strafbaar feit daarbij wordt aangeduid.

De voorgestelde wijziging heeft ten doel de opruiing strafbaar te stellen niet alleen wanneer zij zich richt op een feit in strijd met een artikel der wet, maar ook dan wanneer zij strekt tot het plegen van daden in strijd met het geheel der wetgeving en met de bestaande rechtsorde.

De redactie van het meer vermeld Indisch Strafwetboek is in hoofdzaak gevolgd doch met bijvoeging nog van de woorden: 'of tot een gewelddadig optreden tegen de openbare orde', omdat de openbare orde gewelddadig kan worden verstoord ook zonder dat een uitdrukkelijk wettelijk voorschrift wordt overtreden."

16. De voorgestelde aanvulling van art. 131 Sr moet derhalve in samenhang worden gezien met de beschouwingen van de ministers Cort van der Linden en Loeff. Die hielden kort gezegd in dat opruiing tot ongehoorzaamheid strafbaar moest worden gesteld indien 'gegronde vrees bestaat dat een dergelijke opruiing tot ernstige verstoring der openbare orde zal leiden'; dat het gezag bij het bestaande art. 131 Sr machteloos was tegenover 'de meest gevaarlijke opruiing, die strekt tot omverwerping der bestaande maatschappelijke rechtsorde' en dat 'de algemeene rechtsveiligheid' op allerlei wijze kan worden bedreigd en in gevaar gebracht. In die omstandigheden zou 'een afdoende rechtsgrond (liggen) voor de voorgestelde uitbreiding van het artikel'. De voorgestelde wijziging zou ten doel hebben ook opruiing die strekt tot het plegen van 'daden in strijd met het geheel der wetgeving en met de bestaande rechtsorde' strafbaar te stellen. De toevoeging van specifiek de woorden 'of tot een gewelddadig optreden tegen de openbare orde' was ingegeven door de gedachte dat de openbare orde ook gewelddadig kan worden verstoord zonder daarbij een uitdrukkelijk wettelijk voorschrift te overtreden.

17. In de Memorie van Antwoord gaf de minister aan dat de strafbaarstelling van – kort gezegd – de opruiing tot ongehoorzaamheid 'niet in die mate urgent is, dat zij te dezer gelegenheid bepaald voorziening eischt'. In zoverre werd het voorstel tot uitbreiding van de strafbaarstelling van opruiing teruggenomen.⁷

18. De voorgestelde uitbreiding met opruiing 'tot gewelddadig optreden tegen de openbare orde' werd in een later stadium nog aangepast tot 'ge-

welddadig optreden tegen het openbaar gezag'.⁸ Aanleiding daartoe was onder andere de kritiek van het kamerlid Dresselhuys:

"Op het oogenblik wordt straf bedreigd tegen het gewelddadig optreden tegen de openbare orde. Dat begrip is èn in het Voorloopig Verslag èn in den lande buitengewoon vaag gevonden. En te recht. (...) De Minister heeft met dit artikel eigenlijk bedoeld, de zekerheid te krijgen dat niet zal worden opgeruid tegen de geregelde werking van de organen van het Staatsgezag. Daarom hebben wij in dit amendement voorgesteld een veel juistere en scherper omlijnd begrip dan openbare orde".⁹

19. De minister gaf vervolgens aan:

"Wij behoeven niet te spreken over opruiing tot niet strafbare feiten, waar in de meeste gevallen gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag toch wel strafbaar zal zijn. Maar volgens de jurisprudentie is voor opruiing noodig het aanzetten tot een bepaald strafbaar feit. De bedoeling van dit voorstel is niet anders dan om te weeg te brengen, dat wanneer in algemeene termen wordt aangezet tot gewelddadig optreden tegen de openbare orde of tegen het openbaar gezag, dit ook binnen de grenzen van het artikel zal vallen. Dat is de eenige wijziging, die hier wordt voorgesteld, en het is werkelijk niet van belang om daarover veel beschouwingen te houden.

En nu de quaestie of er moet staan openbare orde, openbaar gezag of wettig openbaar gezag. Ik heb er geen bezwaar tegen om in plaats van openbare orde te spreken van openbaar gezag. De taak van het openbaar gezag is de openbare orde te handhaven en nog meer te doen, zoodat ik niet geloof dat de beteekenis van het artikel er enger door zal worden. Nu meen ik wel, dat, indien men zegt wettig gezag, men daardoor niet uitdrukt, dat men alleen het openbaar gezag bedoelt en dus geloof ik wel, dat men met den heer Beumer moet spreken van openbaar gezag. Maar ik wil den heer Dresselhuys toegeven dat het openbaar gezag is het wettig openbaar gezag, zoodat het wettig openbaar gezag in zekeren zin een pleonasme is. Het openbaar gezag, waartegen niet mag worden opgetreden, is het openbaar gezag dat als wettig wordt aangemerkt, en dus wil het mij voorkomen dat men kan volstaan met de uitdrukking openbaar gezag. Ik ben bereid om een dergelijk amendement over te nemen."¹⁰

7 *Kamerstukken II 1919/1920*, nr. 5 (Memorie van Antwoord), p. 15. Vgl. ook het Gewijzigd ontwerp (*Kamerstukken II 1919/1920*, nr. 6). Zie voor de voorafgaande kritiek *Kamerstukken II 1919/1920*, 426, nr. 4 (Voorloopig verslag), p. 10.

8 Voorgesteld waren amendementen die wilden spreken van 'gewelddadig optreden tegen het wettig gezag' respectievelijk 'wettig openbaar gezag' (*Kamerstukken II 1919/1920*, 428, nrs. 8 en 9). Daarop werd 'de openbare orde' veranderd in 'het openbaar gezag' (*Kamerstukken I 1919/1920*, 428, Aanwijzing van veranderingen, p. 675).

9 *Handelingen II 16 juni 1920*, p. 2741.

10 *Handelingen II 16 juni 1920*, p. 2742. Zie voor een weergave van de discussie ook de conclusie van A-G Machiels voor HR 3 juli 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW5132.

20. Vervolgens is in de Eerste Kamer in de memorie van antwoord nog uitleg verschaft over de voorstellen. Gesteld wordt onder meer:

“Als tot dusver, zal overigens ieder zijne denkbeelden door de pers of anderszins worden verbreiden. Dat men daarbij zich moet onthouden van strafbare handelingen, voortaan dus met name ook van opruiing tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag, spreekt vanzelf. (...) Als tot dusver zal men elke hervorming mogen nastreven. Men zal enkel in de keus der middelen, waarmede men die hervorming wil verwezenlijken, zich de door de aangevulde strafwet geboden beperking moeten opleggen en zich dus van omwenteling, bepaalde wijzen van voorbereiding of bevordering daarvan, zoomede van opruiing tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag moeten onthouden.”¹¹

21. Keizer, die door de steller van het middel ter onderbouwing van de eerste klacht wordt aangehaald, stelt in zijn noot onder NJ 2012/658: “Volgens de wetsgeschiedenis van de Wet houdende nadere voorzieningen tot bestrijding van revolutionaire woelingen (1920) keerde de wetgever zich door opname van ‘openbaar gezag’ in art. 131 en 132 Sr tegen hen die veranderingen in de ‘grondwettige Regeeringsvorm’ (hier werd kennelijk op de Nederlandse Grondwet bedoeld) aan het volk willen opdringen en op onrechtmatige wijze het gezag omver willen werpen”. Naar het mij voorkomt dwingt de wetsgeschiedenis er niet toe, aan te nemen dat van het opruien tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag alleen sprake is als dat opruien (tevens) gericht is op het omverwerpen van de Nederlandse regering. Dat het gaat om een voorstel dat aanvankelijk in andere context door de ministers Cort van der Linden en Loeff is gedaan en vervolgens in deze context is overgenomen, wijst in andere richting. Daarbij was aanvankelijk ook strafbaarstelling van opruiing die strekt ‘tot ongehoorzaamheid, hetzij aan een wettelijk voorschrift, hetzij aan een bevel of vordering, krachtens wettelijk voorschrift gedaan’ voorgesteld. Dat bevestigt dat de voorgestelde uitbreiding van de strafbaarstelling niet enkel in het teken stond van opruiing strekkend tot het omverwerpen van de ‘grondwettige Regeeringsvorm’.¹²

22. Ook de discussie die ertoe geleid heeft dat het begrip ‘openbare orde’ vervangen is door ‘openbaar gezag’ wijst in andere richting. Uit die discussie blijkt niet van een impliciete beperking tot opruiing

gericht op een omwenteling, terwijl de koppeling met de openbare orde die de minister blijft leggen, en de ‘geregelde werking der Staatsorganen’ waar het kamerlid Dresselhuys over spreekt in andere richting wijzen. Dat in de parlementaire behandeling van de betreffende wet als geheel – vanzelfsprekend – veel over op omwentelingen gerichte strafbare feiten wordt gesproken en deze strafbaarstelling daar ook wel mee in verband wordt gebracht, is geen reden om een beperking van de reikwijdte van de strafbaarstelling aan te nemen die met de wettekst op gespannen voet zou staan. Ik wijs er daarbij ook nog op dat opruiing strafbaar is gesteld als misdrijf tegen de openbare orde (en niet als misdrijf tegen de veiligheid van de staat).¹³

23. Ik keer terug naar de eerste deelklacht. Geklaagd wordt dat het hof de grondslag van de tenlastelegging heeft verlaten, althans dat zijn oordeel (dat sprake is van opruiing tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag) onjuist, dan wel ontoereikend is gemotiveerd. Aan de klacht ligt kennelijk de opvatting ten grondslag dat van deze vorm van opruien slechts sprake kan zijn als zij is gericht ‘op het op onrechtmatige wijze omver willen werpen van de Nederlandse regering en dus op een omwenteling’. Uit het voorgaande volgt dat deze opvatting niet juist is. Het hof heeft in de bewijsoverweging aangegeven dat het ‘de oproep om (...) deze zomer keihard in opstand te komen tegen de politie en om (‘anoniem’) op pad te gaan om de politie aan te vallen’ als het opruien ‘tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag’ ziet. Die bewijsoverweging geeft naar het mij voorkomt geen blijk van een onjuiste rechtsopvatting en bevat een toereikende onderbouwing van ‘s hofs oordeel dat sprake is van opruiing tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag.

24. De eerste deelklacht faalt.

25. De tweede deelklacht ziet eveneens op de motivering van de bewezenverklaring. ‘s Hof’s oordeel dat de oproep om – samengevat weergegeven – ‘deze zomer keihard in opstand te komen tegen de politie en om (anoniem) op pad te gaan om de politie aan te vallen’ aanspoort tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag in de zin van art. 131 Sr zou onbegrijpelijk, althans ontoereikend zijn gemotiveerd. Daartoe voert de steller aan dat ‘(n)ergens in de bewezen verklaarde teksten of in de context daarvan wordt opgeroepen tot het gebruik van geweld’.

26. De ten laste gelegde en door het hof bewezen verklaarde uitlatingen die opruiing tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag betreffen, zijn:

- ‘weg met de politie en de staat’, ‘leve de opstand’
- ‘Dan is de enige optie om keihard in opstand te komen.’

¹³ Uit de Memorie van Toelichting op titel V blijkt dat het daar gaat om de strafbaarstelling van handelingen die ‘gevaar opleveren voor het maatschappelijk leven en de natuurlijke orde der maatschappij verstoren’ (H.J. Smid, *Geschiedenis van het Strafrecht*, tweede druk, Haarlem 1891, p. 65).

¹¹ *Kamerstukken I 1919/1920*, 428, Memorie van Antwoord, p. 754.

¹² Vermelding verdient dat Fokkens (Noyon-Langemeijer-Remmelink, aant. 3 bij artikel 131 Sr, actueel tot 20 september 2017) en A.L. Janssens en A.J. Nieuwenhuis, *Uitingsdelicten*, Deventer: Kluwer 2011, derde druk, p. 281, ook niet van deze restrictieve interpretatie uit lijken te gaan. Fokkens noemt als voorbeeld van gewelddadig optreden het ‘zich meester maken van tot openbare dienst bestemde gebouwen’; Janssens en Nieuwenhuis halen dat met instemming aan.

- 'In de zomer van 2015 woedde er een opstand in de Schilderswijk.'
- 'Laat deze zomer een hete zomer worden!'
- 'Het is belangrijk om tijdens acties anoniem te blijven om het de politie niet te makkelijk te maken.'
- 'Doe er je voordeel bij de volgende opstand of als je op pad gaat om de politie en de staat aan te vallen!'

27. De bewezenverklaring betreft daarbij opruiing 'bij geschrift en bij afbeelding'. Onder de bewijsmiddelen is het pamflet opgenomen. Op de in het pamflet weergegeven (en tot het bewijs gezegde) afbeeldingen wordt stapsgewijs uitgelegd hoe je van een T-shirt een bivakmuts kunt maken. In de begeleidende tekst wordt vervolgens beschreven hoe je daar je voordeel mee kunt doen 'als je op pad gaat om de politie en de staat aan te vallen'.

28. Voor zover de steller van het middel ervan uitgaat dat pas van opruiing sprake is als de verdachte expliciet heeft opgeroepen tot het gebruik van geweld, gaat hij naar het mij voorkomt uit van een te beperkte en derhalve verkeerde rechtsopvatting. Fokkens spreekt bij tot iets opruien van 'iemand tot iets (ongeoorloofds) trachten te brengen'; 'het opwekken van de gedachte aan enig feit, het trachten de mening te vestigen dat dit feit wenselijk of noodzakelijk is en het verlangen op te wekken om dat feit te bewerkstelligen'.¹⁴ Hij wil de strekking van de uiting doorslaggevend achten en wijst onder meer op HR 15 december 2009, ECLI:NL:HR:2009:BJ7237, NJ 2010/22. Daarin had de verdachte een tekst opgesteld en op een website geplaatst die begon met 'Liquidatie Balkenende dreigt' en die verder de volgende zin bevatte: 'Hoewel eigenrichting afgekeurd moet worden, is de standrechtelijke executie van Jan Peter Balkenende misschien wel de verstandigste beslissing'. Naar het mij voorkomt is 's hofs oordeel dat de in casu vastgestelde uitlatingen en afbeeldingen het opruien tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag opleveren niet onbegrijpelijk.

29. Janssens en Nieuwenhuis wijzen er terecht op dat bij de vaststelling van opruiing ook rekening moet worden gehouden met Europese rechtspraak.¹⁵ Dat niet elke uitlating die naar de letter genomen als een oproep tot gewelddadig optreden tegen de politie kan worden opgevat een veroordeling wegens opruiing kan dragen, kan worden afgeleid uit de zaak *Savva Terentyev tegen Rusland*.¹⁶ Daarin was de verdachte door de nationale rechter veroordeeld voor een door hem op internet onder een blog geplaatst commentaar naar aanleiding van een onaangekondigde 'inspectie' van de politie op het kantoor van een lokale krant in Syktyvkar (Rusland). In dat commentaar liet Savva Terentyev zich laatdunkend uit over 'cops' en beschreef hij dat het een

goed idee zou zijn als op ieder stadsplein in Rusland een oven zou staan, net zoals in Auschwitz, waar iedere dag ceremonieel 'infidel cops' zouden worden verbrand; e.e.a. zou de eerste stap zijn om de maatschappij van die 'cop-hoodlum filth' te ontdoen. Het EHRM oordeelde dat de verbranding van 'infidel cops' moest worden gezien als een provocerende metafoor; 'a symbol of 'cleansing' of the police of corrupt officers, rather than an actual call to violence' (ov. 74). Daar kwam bij dat het EHRM er niet van overtuigd was 'that the applicant's comment was likely to encourage violence capable of putting the Russian police officers at risk' (ov. 78); dat de rechters niet hadden uitgezocht of het blog veel gelezen werd en, meer in het algemeen 'failed to take account of all facts and relevant factors' (ov. 80, 82). Het EHRM oordeelde dat Rusland, door de verdachte voor diens uitlatingen te veroordelen, de vrijheid van meningsuiting als bedoeld in art. 10 EVRM had geschonden. In de onderhavige zaak heeft het hof de uitlatingen nadrukkelijk bezien tegen een achtergrond van eerdere concrete rellen. Uit 's hofs vaststellingen volgt dat van bewoordingen van symbolische aard geen sprake is. In relatie tot art. 10 EVRM is ook relevant dat de onder 4 tot het bewijs gezegde muurkrant inhoudt dat er jarenlang is 'gepraat en gevraagd om verandering, maar niemand wilde luisteren' en om die reden 'de enige optie (is) om keihard in opstand te komen'. Zo bezien valt de muurkrant niet een bijdrage aan een maatschappelijk debat leveren, maar stelt zij dat het voeren van een debat een gepasseerd station is. Al met al komt de bewezenverklaring en 's hofs bewijsmotivering mij ook tegen de achtergrond van het Europeesrechtelijk kader (waarover meer bij de derde en vierde deeldacht) niet onbegrijpelijk voor.

30. De steller van middel keert zich in het bijzonder tegen 's hofs oordeel dat 'het niet ter zake doet of de term aanvallen – zoals door de verdediging is gesteld – in overdrachtelijke zin is gebruikt'. Op dit punt gaat de steller naar het mij voorkomt uit van een verkeerde lezing van 's hofs overweging. Het hof heeft overwogen dat '(d)e stelling van de verdediging dat actievoerders de term 'aanvallen' in overdrachtelijke zin gebruiken (...) niet ter zake (doet)'. Het hof refereert met deze overweging naar het mij voorkomt aan de meer algemene stelling van de verdediging dat actievoerders de term dikwijls in overdrachtelijke zin gebruiken. In de voorafgaande vaststelling van het hof dat de oproep om keihard in opstand te komen tegen de politie en om de politie aan te vallen opruiet tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag, ligt besloten dat het hof heeft vastgesteld dat het begrip aanvallen in casu niet in overdrachtelijke zin is gebruikt. Dat niet vereist is dat komt vast te staan dat redelijkerwijs waarschijnlijk is dat een aanval zal volgen doet, zo begrijp ik het hof, er niet aan af dat een oproep tot een aanval opruien tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag impliceert. Daarmee spoort ook de laatste zin van de geciteerde bewijsoverweging: de verdachte heeft 'met zijn oproep om de politie

¹⁴ Zie Noyon-Langemeijer-Remmeling, aant. 1 bij artikel 131 Sr, actueel tot 20 september 2017. Vgl. ook A.L.J. Janssens en A.J. Nieuwenhuis, *Uitingsdelicten*, Deventer: Kluwer 2011, derde druk, p. 282 e.v.

¹⁵ A.w., p. 282.

¹⁶ EHRM 28 augustus 2018, *Savva Terentyev v. Rusland*, appl. nr. 10692/09.

aan te vallen willens en wetens de aanmerkelijke kans (...) aanvaard dat zijn uitlatingen derden – die ze letterlijk zouden kunnen nemen – zouden kunnen bewegen daartoe daadwerkelijk over te gaan.’

31. Aldus gelezen is 's hofs oordeel dat de be-
wezenverkleerde uitlatingen het opruien tot ge-
weldadig optreden tegen het openbaar gezag ople-
veren niet onbegrijpelijk en toereikend gemotiveerd.
Daaraan doet, anders dan de steller van het middel
betoogt, niet af dat in de posters tevens 'uitdrukke-
lijk kwesties van politiek en publiek debat' worden
aangesneden.

32. Ook de tweede deelklacht faalt.

33. Vervolgens klaagt het middel dat het hof
ten onrechte niet heeft gereageerd op een uitdruk-
kelijk onderbouwd standpunt dan wel kwalificatie-
verweer, inhoudend dat art. 10 EVRM in de weg
staat aan een veroordeling (*derde* deelklacht) en
over 's hofs impliciete oordeel dat 'bestrafing van de
uitingen op de poster *necessary in a democratic soci-
ety* zoals bedoeld in artikel 10 lid 2 EVRM is te noe-
men' (*vierde* deelklacht). Deze deelklachten lenen
zich voor een gezamenlijke bespreking.

34. De raadvrouw van de verdachte heeft ter
rechtzitting – kort gezegd – onder verwijzing
naar diverse uitspraken van het EHRM bepleit (zie
ov. 7) dat de tekst van de poster valt onder de be-
scherming van de vrijheid van meningsuiting
(art. 10 EVRM) nu de uitlatingen daarin het maat-
schappelijk debat dienen en de daarin gebezigde
termen bovendien overdrachtelijk zijn bedoeld. Om
die reden zou er, zo begrijp ik, geen '*pressing social
need*' zijn om de vrijheid van meningsuiting te be-
perken. Een en ander zou moeten leiden tot vrij-
spraak van de verdachte.

35. Het is de vraag of de raadvrouw aan haar
betoog terecht de conclusie verbindt dat het tot vrij-
spraak dient te leiden. Naar het mij voorkomt kan
haar betoog gelet op de inhoud bezwaarlijk anders
worden verstaan dan als een (impliciet) kwalifica-
tieverweer waar de rechter ingevolge artikel 358,
derde lid, en artikel 359, tweede lid, eerste volzin, Sv
een met redenen omklede beslissing op diende te
nemen.¹⁷ Het hof is in het bestreden arrest niet ex-
plicit ingegaan op het verweer. Tot cassatie behoeft
dat naar het mij voorkomt evenwel niet te leiden, nu
in de bewijsoverweging besloten ligt dat en waar-
om het hof het betoog over schending van art. 10
EVRM niet heeft gevolgd.¹⁸ Alvorens ik dat toelicht
ga ik eerst kort in op de rechtspraak van het EHRM
betreffende dit artikel.

17 Vgl. B.F. Keulen en G. Knigge, *Strafprocesrecht*, 13^e druk, De-
venter: Wolters Kluwer 2016, p. 580.

18 Vgl. HR 10 juli 2018, ECLI:NL:HR:2018:1158 t.a.v. een beroep
op de exceptie van art. 261, derde lid, Sr. In de context van
art. 359, tweede lid, tweede volzin, Sv is een specifieke ver-
werping ook niet vereist indien de uitspraak voldoende gege-
vens bevat waarin de vereiste nadere motivering besloten ligt
(vgl. HR 11 april 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU9130,
NJ 2006/393 m.nt. Buruma, rov. 3.8.2).

36. Art. 10 EVRM luidt als volgt:

“1. Everyone has the right to freedom of
expression. This right shall include freedom to
hold opinions and to receive and impart
information and ideas without interference by
public authority and regardless of frontiers. This
Article shall not prevent States from requiring
the licensing of broadcasting, television or
cinema enterprises.

2. The exercise of these freedoms, since it carries
with it duties and responsibilities, may be
subject to such formalities, conditions,
restrictions or penalties as are prescribed by law
and are necessary in a democratic society, in the
interests of national security, territorial integrity
or public safety, for the prevention of disorder or
crime, for the protection of health or morals, for
the protection of the reputation or rights of
others, for preventing the disclosure of
information received in confidence, or for
maintaining the authority and impartiality of
the judiciary.”

37. Het EHRM heeft in diverse arresten de vrij-
heid van meningsuiting aangeduid als een van de
steunpilaren waarop een effectief functionerende
democratie rust.¹⁹ Zo bezien verbaast het niet dat
het Hof betrekkelijk weinig ruimte laat *for restric-
tions on political expression or on debate on questions
of public interest*.²⁰ Beperkingen zijn op basis van ar-
tikel 10, tweede lid, EVRM, weliswaar toegestaan,
maar alleen wanneer zij zijn *prescribed by law*, een
legitimate aim dienen en wanneer de inbreuk nood-
zakelijk is in een democratische samenleving (*nes-
sary in a democratic society*). Die laatste voorwaar-
de veronderstelt het bestaan van a *pressing social
need*.²¹ Bij het beoordelen van beperkingen van de
vrijheid van meningsuiting speelt de context van de
uitlating steeds een belangrijke rol.²² Wanneer de
uitlatingen aanzetten tot geweld (*incite violence*)
tegen een individu, een ambtenaar of bevolkings-
groep, hebben de verdragsstaten, ook in geval van

19 Vgl. EHRM 7 december 1976, nr. 5493/72, *Handyside tegen
Verenigd Koninkrijk*, NJ 1978/236, (ov. 49): 'Freedom of ex-
pression constitutes one of the essential foundations of such a
[BFFK: democratic] society, one of the basic conditions for its
progress and for the development of every man'; en onder
meer EHRM 3 november 2015, nr. 57675/10 (*Bestry tegen Po-
len*), ov. 55 alsook EHRM 25 juni 1992, nr. 13778/88, (*Thorgeir
Thorgeirson tegen IJsland*), ov. 63.

20 Zie EHRM 15 oktober 2015, nr. 27510/08, *Perinçek tegen Zwit-
serland*, (ov. 197); vgl. verder EHRM 15 februari 2005, nr.
68416/01 (*Steel and Morris tegen Verenigd Koninkrijk*), (ov. 88-
89); EHRM 10 juli 2003, nr. 44179/98, (*Murphy tegen Ierland*),
ov. 67; EHRM 8 juli 1999, nr. 23462/94, (*Arslan tegen Turkije*),
ov. 46 en EHRM 8 juli 1999, nr. 26682/95, (*Sirek tegen Turkije*),
ov. 61.

21 Zie o.m. EHRM 28 augustus 2018, nr. 10692/09, (*Savva
Terentyev tegen Rusland*), ov. 63, EHRM 15 oktober 2015, nr.
27510/08, (*Perinçek tegen Zwitserland*), ov. 242; EHRM 15 fe-
bruari 2005, nr. 68416/01 (*Steel and Morris tegen Verenigd Ko-
ninkrijk*), ov. 87.

22 Vgl. A.L.J. Janssens en A.J. Nieuwenhuis, *Uitingsdelicten*, De-
venter: Kluwer 2011, derde druk, p. 18 e.v.

uitlatingen in het publieke debat, veel ruimte om de vrijheid van meningsuiting te beperken.²³

38. In *Perinçek tegen Zwitserland*²⁴ formuleerde de Grote Kamer van het EHRM het volgende kader voor de beoordeling van ‘calls to violence and ‘hate speech’ (met weglating van verwijzingen):

“204. The Court has been called upon to consider the application of Article 10 of the Convention in a number of cases concerning statements, verbal or non-verbal, alleged to stir up or justify violence, hatred or intolerance. In assessing whether the interference with the exercise of the right to freedom of expression of the authors, or sometimes publishers, of such statements was ‘necessary in a democratic society’ in the light of the general principles formulated in its case-law (...), the Court has had regard to several factors.

205. One of them has been whether the statements were made against a tense political or social background; the presence of such a background has generally led the Court to accept that some form of interference with such statements was justified. Examples include the tense climate surrounding the armed clashes between the PKK (...) and the Turkish security forces in south-east Turkey in the 1980s and 1990s (...).

206. Another factor has been whether the statements, fairly construed and seen in their immediate or wider context, could be seen as a direct or indirect call for violence or as a justification of violence, hatred or intolerance (...). In assessing that point, the Court has been particularly sensitive towards sweeping statements attacking or casting in a negative light entire ethnic, religious or other groups (...). In assessing that point, the Court has been particularly sensitive towards sweeping statements attacking or casting in a negative light entire ethnic, religious or other groups (...).

207. The Court has also paid attention to the manner in which the statements were made, and their capacity – direct or indirect – to lead to harmful consequences. Examples include *Karataş v. Turkey* (...), where the fact that the statements had been made through poetry rather than in the mass media led to the conclusion that the interference could not be justified by the special security context otherwise existing in the case; *Féret* (...), where the statements had been made on electoral leaflets, which had enhanced the effect of the discriminatory and hateful message that they were conveying; *Gündüz* (...), where the statements had been made in the course of a deliberately pluralistic televised debate, which had reduced their negative effect; *Fáber* (...),

where the statement had consisted in the mere peaceful holding of a flag next to a rally, which had had a very limited, if any, effect on the course of that rally; *Vona* (...), where the statement had consisted in military-style marches in villages with large Roma populations, which, given the historical context in Hungary, had carried sinister connotations; and *Vejdeland and Others* (...), where the statements had been made on leaflets left in the lockers of secondary-school students.

208. In all of the above cases, it was the interplay between the various factors rather than any one of them taken in isolation that determined the outcome of the case. The Court’s approach to that type of case can thus be described as highly context-specific.”²⁵

39. Hoewel uitlatingen steeds ‘context-specific’ moeten worden beoordeeld, laat zich uit het voorgaande afleiden dat een beperking van de vrijheid van meningsuiting (ook in het publieke debat) naar het oordeel van het EHRM gerechtvaardigd kan zijn wanneer (I) de uitlatingen zijn gedaan tegen de achtergrond van politieke en of sociale onrust; (II) de gebruikte bewoordingen kunnen worden gezien als directe of indirecte oproep tot het plegen van geweld; (III) de uitlatingen tot ‘schadelijke gevolgen’ kunnen leiden.

40. In de onderhavige zaak heeft het hof in de eerder aangehaalde bewijsoverweging nadrukkelijk tot uitdrukking gebracht dat de tekst op de poster refereert aan de rellen in de Schilderswijk in de zomer van 2015 na de dood van Mitch Henriquez, waarbij vernielingen en mishandelingen zijn gepleegd. Daarnaast heeft het hof verwezen naar de omstandigheid dat die gang van zaken in de muurkrant werd aangeduid als een opstand tegen de politie. Tegen die achtergrond heeft het hof geoordeeld dat de oproep om – kort gezegd – deze zomer keihard in opstand te komen tegen de politie en om de politie aan te vallen een aansporing tot gewelddadig optreden betreft tegen het openbaar gezag. Aldus heeft het hof de in *Perinçek tegen Zwitserland*, rov. 205 en 206, geformuleerde factoren expliciet meegewogen.

41. Voor zover de steller van het middel de wijze waarop het hof de gebeurtenissen uit 2015 in zijn oordeel heeft betrokken onbegrijpelijk acht, in het licht van de onvergelykbaarheid van de rellen in de Schilderswijk met ‘de jarenlang durende, grote politieke en sociale spanning tussen de Koerden in Oost-Turkije en de Turkse overheid’, wijs ik erop dat in de rechtspraak van het EHRM meer (uitlatingen

²⁵ Vgl. ook het reeds besproken EHRM 28 augustus 2018, nr. 10692/09, (*Savva Terentyev tegen Rusland*), ov. 66. Daar overwoog het EHRM samenvattend: ‘The Court will thus examine the case at hand in the light of those (BFK: Perinçek) principles, with a particular regard to the nature and wording of the impugned statements, the context in which they were published, their potential to lead to harmful consequences and the reasons adduced by the Russian courts to justify the interference in question.’

²³ Zie bijvoorbeeld EHRM 28 augustus 2018, nr. 10692/09, (*Savva Terentyev tegen Rusland*), ov. 65.

²⁴ EHRM 15 oktober 2015, nr. 27510/08, *Perinçek tegen Zwitserland*.

in) gespannen politieke situaties aan de orde zijn gekomen. Er is daarbij geen reden om de gebeurtenissen in de zomer van 2015 in de Schilderswijk te bagatelliseren. Het ging om hevige rellen, waarbij honderden mensen op de been waren, politieambtenaren werden bekogeld en er vuurwerk naar hen werd gegooid. Dat de anarchistische muurkrant zo expliciet aan de 'opstand in de Schilderswijk' van 2015 refereert, maakt ook duidelijk dat het hof niet alleen stond in zijn inschatting dat de daaraan ten grondslag liggende onrust tien maanden later nog effect zou kunnen hebben.²⁶ Door te overwegen dat 'verdachte – wederom gelet op de hiervoor beschreven rellen in 2015 – met zijn oproep om de politie aan te vallen willens en wetens de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat zijn uitlatingen denden (...) zouden kunnen bewegen daartoe daadwerkelijk over te gaan' heeft het hof ten slotte de in *Perinçek tegen Zwitserland*, rov. 207 geformuleerde factor ook expliciet meegewogen.

42. De steller van het middel betoogt desalniettemin dat het hof ten onrechte geen aandacht heeft besteed aan het vermogen van de uitlatingen om tot *harmful consequences* te leiden. Daartoe voert de steller aan dat "niet zonder meer voorstelbaar (is) dat verspreiding van een 'anarchistische muurkrant', waarvan het overgrote deel van de tekst vanaf 50 centimeter afstand niet leesbaar is en waarin onder meer op kwajongensachtige wijze wordt uitgelegd hoe een T-shirt tot bivakmuts kan worden gevouwen, bij de lezer meer teweeg brengt dan een meewarig schouderophalen."

43. Voor zover gesteld wordt dat het overgrote deel van de tekst vanaf 50 cm afstand niet leesbaar zou zijn, geldt dat het hof dat niet heeft vastgesteld. Los daarvan behoeft de omstandigheid dat de tekst vanaf een bepaalde afstand niet goed leesbaar is, geen afbreuk te doen aan haar '*capacity – direct or indirect – to lead to harmful consequences*'. Een van veraf onleesbare muurkrant kan nieuwsgierig maken. Wat het vermogen tot het teweegbrengen van schadelijke gevolgen betreft kan nog worden aange stipst dat uit de bewijsmiddelen volgt dat de muurkranten werden aangebracht op de paal van de verkeerslichten,²⁷ op verschillende muren²⁸ alsmede op een elektriciteitshuisje.²⁹ Zo bezien volgt uit de bewijsvoering dat de muurkrant op verschillende plekken in de openbare ruimte hing. En als al juist zou zijn dat 'op kwajongensachtige wijze' uitleg wordt verschaft, behoeft dat gelet op het publiek dat

de muurkrant kennelijk wil bereiken aan haar effectiviteit geen afbreuk te doen. De muurkrant heeft bij het hof, zo blijkt uit de bewijsmotivering, niet tot 'meewarig schouderophalen' geleid, en dat komt mij niet onbegrijpelijk voor.

44. Samenvattend kan worden vastgesteld dat het hof, zonder art. 10 EVRM expliciet te noemen, nadrukkelijk aansluiting heeft gezocht bij de uitgangspunten die het EHRM heeft geformuleerd in verband met het oordeel of een beperking van de vrijheid van meningsuiting '*necessary in a democratic society*' is. Uit de bewijsvoering van het hof volgt dat de uitlatingen, als al geuit ten behoeve van het publieke debat, van dien aard waren dat een veroordeling ter zake geen schending van art. 10 EVRM oplevert. Daarmee ligt in de bewijsoverweging de verwerping van het ter terechtzitting gevoerde verweer besloten, zodat aan de verdachte de ingevolge artikel 358, derde lid, in verbinding met art. 359, tweede lid, Sv verschuldigde uitleg is verschaft.

45. Het middel faalt in al zijn onderdelen.

Hoge Raad:

2. *Bewezenverklaring, bewijsvoering en gevoerd verweer*

2.1. Overeenkomstig de tenlastelegging is ten aanzien van de verdachte bewezenverklaard dat:

"hij op 24 april 2016 te 's-Gravenhage, tezamen en in vereniging met een ander in het openbaar bij geschrift en bij afbeelding tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag heeft opgeruid, door op de Gerard Doustraat en in de Schilderswijk, (telkens) posters te plakken met daarop onder meer de volgende teksten:

- 'weg met de politie en de staat', 'leve de opstand' en
- 'Dan is de enige optie om keihard in opstand te komen'. en
- 'In de zomer van 2015 woedde er een opstand in de Schilderswijk'. en 'Laat deze zomer een hete zomer worden!' en
- 'Het is belangrijk om tijdens acties anoniem te blijven om het de politie niet te makkelijk te maken.' en
- 'Doe er je voordeel bij de volgende opstand of als je op pad gaat om de politie en de staat aan te vallen!'."

2.2. Deze bewezenverklaring steunt op de volgende bewijsmiddelen:

"1. Een proces-verbaal van verhoor getuige d.d. 25 april 2016 van de politie Den Haag, nr. PL1500-2016115586-13. Dit proces-verbaal houdt onder meer in – zakelijk weergegeven – (blz. 22-23);

als de op 25 april 2016 afgelegde verklaring van [getuige];

Op zondag 24 april 2016 zag ik ter hoogte van de verkeerslichten bij de Hobbemastraat te 's-Gravenhage twee mensen iets plakken op de paal van de verkeerslichten. Ik zag dat het een witte

26 Ter nuancering van stellers betoog: Mitch Henriquez overleed op 28 juni 2015 en de rellen in de Schilderswijk ontstonden op 29 juni 2015. Het hof veroordeelde de verdachte voor opruiing gepleegd op 24 april 2016. Tussen de rellen in de zomer van 2015 en de bewezenverklarde opruiing zat derhalve een periode van bijna 10 maanden. Zie voorts <https://www.nrc.nl/nieuws/2015/06/30/rellen-in-den-haag-na-het-overlijden-van-de-arubaan-mitch-henriquez-a1464210> alsook <https://www.ad.nl/den-haag/protest-in-den-haag-ontaardt-in-rellen-me-grijpt-in-a72b84bf/> voor de aard van de rellen.

27 Bewijsmiddel 1.

28 Bewijsmiddel 2.

29 Bewijsmiddel 3.

poster betrof met een zwarte tekst er op. De personen kan ik als volgt omschrijven:

Allebei zijn ongeveer 1.75 meter lang.

Man 2:

- Zwarte jas met capuchon
- Zwarte rugtas
- Gele jumbotas
- Deze man was iets korter dan man 1

Toen wij de auto gingen parkeren zag ik dat deze twee personen in de van Mierisstraat weer posters gingen plakken. Toen ik dit zag, belde ik gelijk de politie.

2. Een proces-verbaal van aanhouding d.d. 25 april 2016 van de politie Den Haag, nr. PL1500-2016115586-2. Dit proces-verbaal houdt onder meer in – zakelijk weergegeven – (blz. 9-11):

als relaas van de opsporingsambtenaren [verbalisant 1] en [verbalisant 2], beiden hoofdagent van politie Eenheid Den Haag:

Op zondag 24 april 2016 reden wij, verbalisanten, over de van Mierisstraat in Den Haag en zagen toen wij ter hoogte van de Hendrick Goltziusstraat reden, een persoon lopen die voldeed aan het NN2 signalement. Ik zag in mijn rechter ooghoek een tweede persoon lopen. Ik zag dat deze persoon van achter een muurtje vandaan kwam en een aantal meters voor mij liep. Ik zag dat deze persoon voldeed aan het genoemde NN1 signalement, namelijk o.m. een donkere jas en een donkere rugzak. Ik keek in de richting waar deze persoon vandaan kwam. Ik zag dat er een geel tasje van het merk Jumbo op de grond lag. Ik zag dat er in dit tasje een fles zat van het merk Coca Cola. Ik zag dat deze verdachte de donkere rugzak droeg. Ik zag dat er op zijn donkere jas aan de voorzijde heel veel natte witte vlekken waren. Ik herkende deze vlekken als lijm. Ik rook een sterke lijmlucht. De verdachte bleek mij later te zijn genaamd: [verdachte], geboren op [geboortedatum] 1995 te [geboorteplaats].

Wij verbalisanten zagen dat er in de donkere rugtas een grote fles lag van het merk Coca Cola. Wij zagen dat er in deze fles een witte substantie zat. Wij herkenden deze substantie als lijm. Wij roken een sterke lijmlucht uit de rugtas komen. Wij keken in het Jumbo tasje, welke nog steeds op dezelfde plek lag. Wij zagen dat er in dit gele tasje ook een Coca Cola fles met dezelfde witte substantie zat. Wij roken een sterke lijmlucht afkomstig uit deze fles. Wij zagen dat er naast deze fles, nog een kwast lag. Wij herkenden deze kwast als lijmkwast. Wij zagen dat de lijm op deze kwast nog nat was.

Ik, verbalisant [verbalisant 1], vroeg [verdachte] van wie het gele tasje met de Coca Cola fles was. Ik hoorde hem zeggen dat het tasje van hem was. Ik vroeg wat hij met de lijm en de kwast aan het doen was. Ik hoorde hem zeggen dat hij op een vriend aan het wachten was.

Wij, verbalisanten hoorden via de portofoon dat er op meerdere locaties in de omgeving van onze locatie zojuist posters op muren waren aangebracht. Wij hoorden dat de lijm op deze posters nog nat was.

3. Een proces-verbaal van bevindingen d.d. 25 april 2016 van de politie Den Haag, nr. PL1500-2016115586-3. Dit proces-verbaal houdt onder meer in – zakelijk weergegeven – (blz. 34):

als relaas van de opsporingsambtenaar [verbalisant 3], brigadier van politie Eenheid Den Haag: Op 24 april 2016 werd ik op de Gerard Doustraat aangesproken door de meldster welke mij vertelde gezien te hebben dat de beide mannen op diverse locaties pamfletten aan het plakken waren. Ik hoorde en zag dat de meldster mij wees op een pamflet welke was geplakt op een aldaar aanwezig elektriciteitshuisje. Ik zag dat op dit pamflet als kop stond: 'weg met de politie en de staat, leve de opstand'.

In de zomer van 2015 is er in de Schilderswijk te 's-Gravenhage een periode geweest waarin er op meerdere data en locaties rellen zijn uitgebroken waarbij vernielingen, diefstallen, plunderingen en mishandelingen zijn gepleegd. Ik zag in de tekst van het pamflet dat er werd verwezen naar deze periode waarbij er werd opgeroepen dit niet te vergeten. Er werd in de tekst verwezen naar de moord op Mitch Henriquez welke de zoveelste racistische politimoord werd genoemd. Er werd in de tekst opgeroepen: 'laat het een hete zomer worden'.

Tevens werd er op het pamflet een oproep gedaan om gezichtsbedekking te dragen tijdens de opstand. Er werd hierbij uitleg gegeven hoe de gezichtsbedekking gedragen kan worden als men op pad gaat om de politie en de staat aan te vallen. Ik zag dat er op meerdere plekken in de wijk, te weten de Gerard Doustraat, de Hobbemastraat en de van Mierisstraat, deze pamfletten waren geplakt.

4. Een geschrift, zijnde een pamflet, als bijlage opgenomen bij het proces-verbaal van bevindingen zoals opgenomen onder bewijsmiddel 3. (blz. 35), inhoudende: (*zie figuur op volgende pagina*).

5. Een proces-verbaal van bevindingen d.d. 13 juni 2016 van de politie Den Haag, nr. PL1500-2016115586-22. Dit proces-verbaal houdt onder meer in – zakelijk weergegeven –:

als relaas van de opsporingsambtenaar [verbalisant 2], hoofdagent van politie Eenheid Den Haag:

Op 24 april 2016 bevond ik mij op de Hendrick Goltziusstraat te 's-Gravenhage. Alhier hield ik de verdachte [verdachte] aan, die zich daarvoor schuil hield achter een muurtje. Ik hoorde van een collega dat in de directe omgeving van de Hendrick Goltziusstraat en de Jan van Goijenstraat recentelijk opgeplakte posters hingen. Ik hoorde van deze collega dat deze posters waren opgeplakt met behangerslijm en nog nat

waren. Ik hoorde van de collega dat er opruiende teksten op de posters vermeld stonden. Ik hoorde dat de posters hingen in de omgeving van het Teniersplantsoen en de Jan van Goijenstraat. Deze locaties zijn in de nabije omgeving van de Hendrick Gotziusstraat te 's-Gravenhage. Ik zag dat op de kleding van verdachte [verdachte] nat-

te behangerslijm vlekken zaten. Ik rook dat er een lijmlucht bij hem vandaan kwam. Ik zag dat er naast hem een tweetal tassen stonden met hierin behangerslijm attributen. Ik hoorde dat verdachte [verdachte] verklaarde dat dit zijn goederen waren."

Anarchistische Muurkrant

WEG MET DE POLITIE EN DE STAAT

LEVE DE OPSTAND

OVER DE OPSTAND IN DE SCHILDERSWIJK

In de zomer van 2015 woedde er een opstand in de Haagse Schilderwijk. Een opstand tegen de dagelijkse onderdrukking en het racisme van de politie. Tegen de verstikkende realiteit van uitbuiting of werkloosheid. Een opstand van mensen die braken met de normaliteit van staatsrepressie: de rollen werden omgedraaid en de politie werd de straten uitgejaagd. De moord op Mitch Henriquez, de zoveelste racistische politiemoord, was de vonk die de opstand deed opvlammen. Laten wij niet vergeten, laten wij niet ver-

Door politici, de media, moskeeën en allerlei buurtclubjes werd de opstand weggezet als een ordinaire rel. Als een criminele daad waarvan de daders hard gestraft moesten worden. Maar geloof niet hen, de organisaties die van subsidie van de staat overleven, zij die hun eigen agenda willen voeren over de ruggen van de onderdrukten, zij die de onderdrukten uitverkopen om met de machthebbers om te tafel te kunnen zitten. Dat mensen in wijken als de Schilderwijk worden onderdrukt is wel duidelijk. Niet aangenomen vanwege je naam of uitgebuit voor een hongerloontje terwijl de bazen, grote bedrijven, politici en banken zich verrijken.

Het is de in de staat geïntegreerde racistische zondebokpolitiek die mensen van kleur de schuld geeft van armoede, huisvestingsproblemen en bezuinigingen, enkel om mensen tegen elkaar uit te spelen. Maar **ochtelingen, Marokkanen en Surinamers zijn niet de oorzaak van deze problemen. Het probleem zijn de politici en de staat die alleen de belangen behartigen van de bazen en grote bedrijven, en het is de moordende politie die dat alles, kosten wat het kost, beschermt.**

De opstand in de zomer van 2015 was geen ordinaire rel. Het was een legitieme opstand tegen alles wat ons onderdrukt. Het was een opstand tegen de politie die ons op straat terroriseert. Tegen de controlewaanzin van cameratoezicht, ID controles en het zogenaamde 'zero-tolerance beleid' die we alleen in arme wijken zien. Het was een opstand van een gemeenschap die zich niet langer door politieke spelletjes laat verdelen. Jaren lang is er gepraat en gevraagd om verandering maar niemand wilde luisteren. Dan is de enige optie om keihard in opstand te komen. Voor onze waardigheid, voor ons bestaan.

Zij die in opstand kwamen en weigerden te buigen voor onderdrukking en repressie zijn de mensen die hun waardigheid niet zijn verloren. Het zijn juist die mensen die hoop bieden op een andere, een betere toekomst! Laat deze zomer een hele zomer worden!

Weg met de politie en de staat! Leve de opstand! Leve de anarchie!

DRAAG GEZICHTSBEDEKKING

Veel mensen zijn tijdens de opstand in de Schilderwijk gearresteerd door de politie of later thuis van hun bed geïcht en de gevangenis in gegooid. Ook publiceerde de politie foto's in de media van mensen die zij zochten. Het is belangrijk om tijdens acties en opstanden anoniem te blijven om het de politie niet te makkelijk te maken.

Draag daarom altijd gezichtsbedekking zoals een bivakmuts of een sjaal en capuchon. Hier onder vind je een beschrijving hoe je in zes stappen van je t-shirt een bivakmuts kan maken. Doe er je voordeel mee bij de volgende opstand of als je op pad gaat om de politie en de staat aan te vallen!

2.3. Blijkens het proces-verbaal van de terechtzitting in hoger beroep heeft de raadvrouw van de verdachte aldaar het woord gevoerd overeenkomstig de aan het proces-verbaal gehechte pleitnota. Deze pleitnota houdt in:

“Strafbare meningsuiting?

7. De tekst van de poster die zich in het dossier bevindt valt onder de bescherming van art. 10 EVRM, terwijl artikel 17 EVRM daaraan niet in de weg staat. Er is met de in de tll genoemde teksten niet tot enig strafbaar feit noch tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag opgedragd. De term ‘openbaar gezag’ is overigens weinig concreet. De artt. 131 en 132 Sr moeten worden beschouwd als, in het kader van het EVRM toegestane, wettelijke inperking van de vrijheid van meningsuiting die in een democratische samenleving noodzakelijk is. Uit de Europese jurisprudentie moet worden afgeleid dat ‘noodzakelijk’ inhoudt: een dringende maatschappelijke noodzaak (‘pressing social need’) waarbij aan de lidstaten een zekere vrijheid toekomt bij de waardering van die noodzaak. Bij die waardering moet een afweging worden gemaakt tussen het fundamentele belang van de vrijheid van meningsuiting (het individuele grondrecht) en het fundamentele belang van bescherming van de democratische (rechts)staat (het algemene fundamentele maatschappelijke belang). Een aanvaardbare beperking van de vrijheid van meningsuiting dient in ieder geval te voldoen aan eisen van proportionaliteit. Tegen deze achtergrond is de vraag in hoeverre de overheid gerechtigd is een inbreuk te maken op het grondrecht niet in algemene zin te beantwoorden, maar zullen, naast de letterlijke betekenis van de uitlating of boodschap, de omstandigheden van het geval uitsluitend moeten geven.

8. Voor zover er al wettig en overtuigend bewijs is ter zake van het aan [verdachte] ten laste gelegd feit, dient de vrijheid van meningsuiting te prevaleren en staat deze in de weg aan een strafrechtelijke veroordeling.

Maatschappelijk debat in de jurisprudentie van het Europese Hof van de Rechten van de Mens (EHRM).

Voor het wegen van het belang van de uitlatingen in het maatschappelijk debat dient te worden gekeken naar de jurisprudentie van het Europese Hof over art. 10 van het EVRM, het recht op vrijheid van meningsuiting. Het EHRM lijkt vanaf 2008 weliswaar een nieuwe weg te zijn ingeslagen waarbij het belang van verdraagsaamheid in de samenleving een rechtvaardiging kan zijn om het publieke debat te beperken. Maar het Europese Hof benadrukt ook elke keer uitdrukkelijk het belang van een open en publiek debat waarin uitlatingen mogen beledigen, choqueren en verontrusten. Een belangrijk argument is dat strafrecht ultimum remedium dient te zijn. Het is beter dat groepen zich ververen via het publieke debat dan via het strafrecht. Zie

ook voormalig minister van V&J Ivo Opstelten in de brief van 8 maart 2012 die als bijlage aan de pleitnota is gehecht.

Het is vaste jurisprudentie van het Europese Hof dat uitlatingen die bijdragen aan een publiek debat in beginsel niet verboden mogen zijn, vanwege de vrijheid van meningsuiting. Het is toegestaan dat uitlatingen in het publieke debat, naar de terminologie van het EVRM, offend shock or disturb (zie onder meer EHRM 8 juli 1999, Baskaya, NJ 2001/62, r.o. 61). Het recht op vrije meningsuiting mag uitsluitend worden beperkt indien die beperking noodzakelijk is in een democratisch samenleving. Dit komt er volgens vaste jurisprudentie van het Europese Hof op neer dat de beperking moet zijn ingegeven door een pressing social need, dat deze relevant and sufficient en proportionate to the legitimate aims persued moet zijn. Het Europese Hof maakt bij de vaststelling of een uiting in het openbaar debat geoorloofd is onderscheid tussen de feitelijke oordelen en waardeoordelen (EHRM 22 oktober 2007, Lindon/Frankrijk, NJ 2008/443, r.o. 46). Van waardeoordelen mag niet worden geëist dat ze worden bewezen (EHRM 8 juli 1986, Lingens/Oostenrijk, r.o. 46). Wel moet er een voldoende feitelijke basis zijn voor waardeoordelen. Een feitelijke basis mag niet ontbreken anders is het waardeoordeel excessief (EHRM 11 maart 2003, Lesnik/Slowakije, Reports 2003-IV).

9. Tenlastelegging

‘Weg met de politie en de staat, leve de opstand’. – zijn beide teksten die geen opruiing opleveren.

‘Dan is de enige optie om keihard in opstand te komen’, evenmin;

‘In de zomer van 2015 woedde er een opstand in de Schilderswijk’ is niet meer dan een feitelijke vaststelling.

‘Laat deze zomer een hete zomer worden’ is een wens die velen van ons koesteren. In acties vaak in minder letterlijke betekenis gebruikt: Slogan van de FNV. In eerste aanleg is ook de column van de deken van de Haagse Orde van Advocaten mr D. de Knijff genoemd: ‘Ik voorspel een hete herfst’ waarmee hij advocaten aanspoorde actie te voeren tegen de veel te vergaande plannen van het kabinet om (...) nog meer te bezuinigen op de gefinancierde rechtsbijstand.

‘Het is belangrijk om tijdens acties anoniem te blijven om het de politie niet makkelijk te maken’ levert evenmin een opruiende tekst op. Het is een advies, een niet ongeoorloofd advies. Het levert geen opruiing op.

‘Doe er je voordeel bij de volgende opstand of als je op pad gaat om de politie en de staat te vallen’. Het aanvallen van de politie en de staat? Niet bedoeld is aanvallen in letterlijke, fysieke zin. In een debat iemand aanvallen, een instituut aanvallen, het gezag aanvallen: het betreft hier termen die door actievoerders overdrachtelijk plegen te worden gebezigd. Het betreft geen

aansporingen tot geweld of enig ander strafbaar feit tegen individuele personen of groepen.

De teksten op de in het dossier bedoelde poster en de in de til neergelegde delen daaruit kunnen noch op zichzelf noch in hun context bezien worden gekwalificeerd als opruiing in de zin van art. 131 Sr.

Het recht op vrijheid van meningsuiting is een van de belangrijkste verworvenheden in onze samenleving. Het geeft iedereen in beginsel het recht om in vrijheid uiting te geven aan zijn of haar — al dan niet politieke — opvattingen. Voorop staat dat het debat — ook in de Schilderswijk — op het scherpst van de snede gevoerd moet kunnen worden. Het brengt mee dat door de autoriteiten beperkingen daarop met de grootst mogelijke terughoudendheid moeten worden toegepast.

(...)

10. Het boek 'Met emmer en kwast Veertig jaar Nederlandse actieaffiches 1965-2005' van Eric Duivenvoorden toont 750 affiches door de jaren heen van de nieuwe sociale bewegingen en aanverwante groeperingen. Van Provo tot en met de antiglobaliseringsbeweging. Het zijn posters van bewegingen die zich aan de controle van geïnstitutionaliseerde organisaties onttrokken. Vgl. de poster in dit boek met de tekst 'Stomp niet af, Stomp terug!!' van de VVDM (Vereniging van Dienstplichtige Militairen). De tekst moet niet letterlijk worden genomen. Of de tekst op een poster tegen de monarchie 'Een zwarte dag voor de monarchie. Draag je steentje bij, met afbeelding van een actievoerder die een baksteen in de hand houdt. De teksten zijn overdrachtelijk bedoeld. Posters en affiches spelen nog steeds een belangrijke rol bij het bereiken van de doelgroep. Het gaat vaak om provocerende en soms ook kwetsende affiches, doelbewust gemaakt om een boodschap bij een groot publiek onder de aandacht te brengen.

Op grond van het voorgaande is van een strafbaar feit gepleegd door [verdachte] op 24 april 2016 geen sprake.

Conclusie 3: Verdachte is in eerste aanleg terecht vrijgesproken. Uw Hof wordt verzocht de uitspraak van de PR, evt. met aanvulling of wijziging van gronden, te bevestigen."

2.4. Het Hof heeft dit verweer als volgt verworpen:

"Het hof stelt voorop dat de ten laste gelegde uitingen in onderling verband en samenhang alsmede tezamen met de inhoud van de gehele poster dienen te worden bezien. Ook de verdediging heeft daarop gewezen (...). De tekst van de geplakte posters refereert aan de rellen die in de zomer van 2015 in de Schilderswijk hebben plaatsgevonden na de dood van Mitch Henriquez. Hierbij zijn vernielingen en mishandelingen gepleegd. Volgens de poster was dit een opstand tegen de politie. Tegen deze achtergrond acht het hof de oproep om — samengevat

weergegeven — deze zomer keihard in opstand te komen tegen de politie en om ('anoniem') op pad te gaan om de politie aan te vallen opruiend. Deze spoor immers aan tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag. De stelling van de verdediging dat actievoerders de term 'aanvallen' in overdrachtelijke zin gebruiken — die met de verwijzing naar de rellen in de Schilderswijk in 2015 reeds vraagtekens oproept — doet niet ter zake nu voor een strafbare opruiing niet is vereist dat komt vast te staan dat redelijkerwijs waarschijnlijk is te achten dat het strafbaar feit zal optreden. Voor zover de raadvrouw heeft bedoeld hiermee het opzet van verdachte te betwisten, overweegt het hof dat verdachte — wederom gelet op de hiervoor beschreven rellen in 2015 — met zijn oproep om de politie aan te vallen wilens en wetens de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat zijn uitlatingen derden — die ze letterlijk zouden kunnen nemen — zouden kunnen bewegen daartoe daadwerkelijk over te gaan."

3. *Juridisch kader*

3.1. Voor de beoordeling van het middel zijn de volgende wettelijke en verdragsrechtelijke bepalingen van belang.

- art. 131, eerste, lid Sr:

"Hij die in het openbaar, mondeling of bij geschrift of afbeelding, tot enig strafbaar feit of tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag opruiet, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren of geldboete van de vierde categorie."

- art. 10 EVRM, dat in de Nederlandse vertaling als volgt luidt:

"1. Een ieder heeft recht op vrijheid van meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid een mening te koesteren en de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of te verstrekken, zonder inmenging van enig openbaar gezag en ongeacht grenzen. Dit artikel belet Staten niet radio-omroep-, bioscoop- of televisieondernemingen te onderwerpen aan een systeem van vergunningen.

2. Daar de uitoefening van deze vrijheden plichten en verantwoordelijkheden met zich brengt, kan zij worden onderworpen aan bepaalde formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties, die bij de wet zijn voorzien en die in een democratische samenleving noodzakelijk zijn in het belang van de nationale veiligheid, territoriale integriteit of openbare veiligheid, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen, om de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen of om het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te waarborgen."

3.2. Voor de beoordeling van het middel is voorts onder meer de volgende rechtspraak van het

Europees Hof voor de Rechten van de Mens van belang:

- EHRM 15 oktober 2015, nr. 27510/08 (*Perinçek tegen Zwitserland*):

“204. The Court has been called upon to consider the application of Article 10 of the Convention in a number of cases concerning statements, verbal or non-verbal, alleged to stir up or justify violence, hatred or intolerance. In assessing whether the interference with the exercise of the right to freedom of expression of the authors, or sometimes publishers, of such statements were ‘necessary in a democratic society’ in the light of the general principles formulated in its case-law (...), the Court has had regard to several factors.

205. One of them has been whether the statements were made against a tense political or social background; the presence of such a background has generally led the Court to accept that some form of interference with such statements was justified. Examples include the tense climate surrounding the armed clashes between the PKK (Workers’ Party of Kurdistan, an illegal armed organisation) and the Turkish security forces in south-east Turkey in the 1980s and 1990s (...), the atmosphere engendered by deadly prison riots in Turkey in December 2000 (...), problems relating to the integration of non-European and especially Muslim immigrants in France (...), and the relations with national minorities in Lithuania shortly after the re-establishment of its independence in 1990 (...).

206. Another factor has been whether the statements, fairly construed and seen in their immediate or wider context, could be seen as a direct or indirect call for violence or as a justification of violence, hatred or intolerance (...). In assessing that point, the Court has been particularly sensitive towards sweeping statements attacking or casting in a negative light entire ethnic, religious or other groups (...).

207. The Court has also paid attention to the manner in which the statements were made, and their capacity – direct or indirect – to lead to harmful consequences. Examples include *Karataş v. Turkey* (...), where the fact that the statements had been made through poetry rather than in the mass media led to the conclusion that the interference could not be justified by the special security context otherwise existing in the case; *Féret* (...), where the statements had been made on electoral leaflets, which had enhanced the effect of the discriminatory and hateful message that they were conveying; *Gündüz* (...), where the statements had been made in the course of a deliberately pluralistic televised debate, which had reduced their negative effect; *Fáber* (...), where the statement had consisted in the mere peaceful holding of a flag next to a rally, which had had a very limited, if any, effect on the

course of that rally; *Vona* (...), where the statement had consisted in military-style marches in villages with large Roma populations, which, given the historical context in Hungary, had carried sinister connotations; and *Vejdeland and Others* (...), where the statements had been made on leaflets left in the lockers of secondary-school students.

208. In all of the above cases, it was the interplay between the various factors rather than any one of them taken in isolation that determined the outcome of the case. The Court’s approach to that type of case can thus be described as highly context-specific.”

4. *Beoordeling van het middel*

4.1. Het middel komt op tegen de bewezenverklaring van hetgeen de verdachte is tenlastegelegd, onder meer omdat deze berust op een onjuiste uitleg van het opruien tot ‘gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag’, en tegen het verzuim van het Hof te beslissen op het verweer dat het in art. 10 EVRM gegarandeerde recht op vrijheid van meningsuiting aan een veroordeling in de weg staat.

4.2. De tenlastelegging is toegesneden op art. 131, eerste lid, Sr. Daarom moeten de in de tenlastelegging en bewezenverklaring voorkomende woorden ‘gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag’ geacht worden aldaar te zijn gebezigd in dezelfde betekenis als daaraan toekomt in die bepaling.

4.3. Voor zover aan het middel de opvatting ten grondslag ligt dat van opruien tot ‘gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag’ slechts sprake is indien uitlatingen zijn gericht op ‘het op onrechtmatige wijze omver willen werpen van de Nederlandse regering’ is die opvatting onjuist. Noch de aard van het in art. 131 Sr strafbaar gestelde delict, noch de in die bepaling gegeven omschrijving daarvan, geeft grond aan die beperkte uitleg van voornoemde term. Ook de wetsgeschiedenis, zoals weergegeven in de conclusie van de Advocaat-Generaal onder 12 tot en met 20, noopt niet tot die uitleg.

4.4. Het middel komt voorts op tegen het oordeel van het Hof dat (de tekst van) de poster opruiet tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag.

4.5. Het Hof heeft overwogen dat de tenlastegelegde uitingen moeten worden gezien in onderling verband en tezamen met de inhoud van de gehele poster. Aldus heeft het Hof de juiste maatstaf toegepast voor de beoordeling van de vraag of van zodanige opruiing sprake is.

4.6. Blijkens de bewijsvoering heeft het Hof vastgesteld dat de poster refereert aan de rellen in de zomer van 2015 in de Schilderswijk te Den Haag na de dood van Mitch Henriquez, waarbij in een volgens de poster ‘opstand tegen de politie’ vernielingen en mishandelingen zijn gepleegd, en dat de poster, die in april 2016 op meerdere plekken in de Schilderswijk was aangeplakt, aanspoort tot herha-

ling van deze gewelddadige rellen (onder meer met de woorden 'keihard in opstand te komen'), waarbij de lezer van de poster wordt geadviseerd anoniem te blijven door het dragen van gezichtsbedekking 'bij de volgende opstand of als je op pad gaat om de politie en de staat aan te vallen'.

Het hierop gebaseerde oordeel van het Hof dat de bewoordingen van de poster niet in overdrachtelijke zin moeten worden opgevat, maar dat de tekst van de poster aanspoort tot gewelddadig optreden tegen het openbaar gezag, is niet onbegrijpelijk en toereikend gemotiveerd. Ook het daarin besloten liggende oordeel van het Hof dat het in art. 10 EVRM gegarandeerde recht op vrijheid van meningsuiting niet aan de veroordeling van de verdachte tot een taakstraf van 50 uren in de weg staat, getuigt – mede tegen de achtergrond van de hiervoor weergegeven rechtspraak van het EHRM – niet van een onjuiste rechtsopvatting en is, gelet op de vaststellingen van het Hof omtrent de relatie tussen enerzijds de tekst van de in april 2016 verspreide poster en anderzijds de rellen in Schilderswijk in de zomer van 2015, niet onbegrijpelijk.

4.7. Het middel faalt.

5. *Ambtshalve beoordeling van de bestreden uitspraak*

De Hoge Raad doet uitspraak nadat meer dan twee jaren zijn verstreken na het instellen van het cassatieberoep. Dat brengt mee dat de redelijke termijn als bedoeld in art. 6, eerste lid, EVRM is overschreden. Gelet op de aan de verdachte opgelegde taakstraf van 50 uren, subsidiair 25 dagen hechtenis, en de mate waarin de redelijke termijn is overschreden, is er geen aanleiding om aan het oordeel dat de redelijke termijn is overschreden enig rechtsgevolg te verbinden en zal de Hoge Raad met dat oordeel volstaan.

6. *Beslissing*

De Hoge Raad verwerpt het beroep.

Noot

1. Op dezelfde dag dat de Hoge Raad uitspraak deed in de zaak van het affiche over 'uw partner in deportaties' dat werd opgeplakt in een bushalte in Stolwijk, deed hij dat in de zaak van de Anarchistische muurkrant die op 24 april 2016 werd opgeplakt op het elektriciteitshuisje bij de verkeerslichten in de Hobbemastraat in Den Haag. Dat is in de Schilderswijk waar in de zomer van 2015 ernstige rellen zijn geweest waarbij de demonstrant Mitch Henriquez door de politie zo krachtig in de houdgreep werd genomen dat hij het leven liet. Boven de muurkrant stond 'Weg met de politie en de staat, leve de opstand'. De tekst verwees naar de gebeurtenissen in 2015 en noemde de uit de hand gelopen aanhouding van Henriquez de 'zoveelste racistische politiemoord'. De tekst riep op tot een nieuwe opstand ('laat het een hete zomer worden') en maande de opgeroepen de gezichten te be-

dekken bij confrontaties met de politie. Er werden meer van deze posters in de Schilderswijk geplakt. Het hof strafte opruiing (artikel 131 lid 1 Sr) bewezen en strafbaar.

2. De Hoge Raad bevestigt de uitspraak van het hof en bakent daarmee de grens tussen de agressieve *uitlatingen* in een publiek debat en het oproepen tot gewelddadig *handelen* scherp af. De Anarchistische muurkrant was meer dan alleen *een mening* over het optreden van de politie in de zomer 2015 ('de zoveelste racistische politiemoord') die wel vrij geuit had kunnen worden (zie de zaak over de Stolwijkse poster). Die uitlating was een inleiding tot een gewelddadig actieplan.

3. Als ijkpunt in de Europese jurisprudentie citeert de Hoge Raad in overweging 3.2. de zaak *Perinçek tegen Zwitserland*, EHRM 15 oktober 2015, NJ 2017/451, m.nt. E.J. Dommering in het bijzonder de overwegingen 204-208. Het Hof noemt daar als factoren die relevant zijn voor de beoordeling: een gespannen sociaal-politieke toestand, het expliciet oproepen tot geweld, de vorm van de uitlating en de sociale context. Eigenlijk gaat het allemaal terug naar de beroemde passage in hoofdstuk III van *On Liberty* van John Stuart Mill uit 1859:

"De mening dat graanhandelaren de armen uit-hongeren, of dat private eigendom diefstal is, behoort niet gehinderd te worden wanneer zij slechts in de pers wordt verspreid, maar kan terecht worden bestraft wanneer zij mondeling wordt geuit tegenover een opgewonden menigte die zich voor het huis van een graanhandelaar heeft verzameld, of in de vorm van een aanplakbiljet onder diezelfde menigte wordt uitgedeeld."

E.J. Dommering

NJ 2019/350

HOGE RAAD (STRAFKAMER)

9 juli 2019, nr. 17/01682

(Mrs. J. de Hullu, Y. Buruma, V. van den Brink, E.S.G.N.A.I. van de Griend, M.J. Borgers; A-G mr. B.F. Keulen)
m.nt. J.M. Reijntjes

Art. 420bis Sr

RvdW 2019/860

NJB 2019/1755

ECLI:NL:HR:2019:1137

ECLI:NL:PHR:2019:751

Witwassen: gestorte geldbedragen afkomstig uit enig misdrijf.

Het hof kon oordelen dat met het enkel aanwijzen van de legale verkrijging van gelden door de verdachte in een tijdvak (ruim) voor de aanvang van de bewezenverklarde periode niet een concrete, verifieerbare en niet op voorhand